

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע"נ

ברוך דוב ז"ל בן יבלחט"א משה חיים ווידרא נ"י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ"ל

מראה מקומות רשפי אש

לע"נ מרים שיינדל בת יצחק"א אפרים שמעון סינאוויץ

כב א מ״י פ״א מהל' מדרס הל' טו סמג
 לאוין רמב וע״ש כ״מ:
כג ב מ״י שס הל״י:
כד ג ד מ״י פ״א מהל' סבירות הל״י סמג
 עשין ראו ט״ע וי״ד ס״
 שו סע״ א:
כה ד ה ו מ״י פ״א מהל' מדרס הל' כב:
כו ז מ״י שס הל״י סמג
 לאוין רמב ט״ע וי״ד
 ס״ רד סע״ א:

תורה אור השלם
(א) איש כי ידר נדר לוי
או השבע שבעה
לאסור אסר על גופו
לא יחל דברו מכל
היצא מפיו יעשה:
(במדבר י, ג)

(ב) כָּל הַקְּבוֹד אֲשֶׁר יוֹלֵד
בְּקֶרֶד וּבְצֶאֱנָה הַזֶּכֶר
תִּקְדֵּשׁ לַי' אֱלֹהֶיךָ לֹא
תַעֲבֹד בְּכֹכֶר שׁוֹרֵף וְלֹא
תִּגְזֹז בְּכֹד צֶאֱנָה:

ליקומי דש"י

שמעון הקדוש.
לגש צבור ואף על פי
שהוא קדוש מאליו
(ערכין כט.). **שנאמר**
הזכר תקדיש. וצמקוס
אמר הוא אומר לא יקדיש
שנאמר אך צבור אשר יבכר
לפי וגו' (ויקרא כז) הא
כידא אינו מקדישו לקרבן
אחר וכאן למד שמטוה
לומר הרי אלה קדוש
צבורה (דברים יא יט.).

תוספות

אמר קרא לה' לזכות
דבר האסור. מי דבר
האסור כי יזכור עליו
שחשב קצת דבר הגדול
לדמפרע ואולי: מרבה
אני חטאת ואשם
שואה מתים בדרך.
א"ע א שוה חיי אוחן כל
גדר מ"מ קד קדושה כל
עולין ממילא: **תא**
אימרא אימרא וכן
הא דאמר אימרא.
פסחתה ליה לימרא פסחת
מפרשין עליה אמרה לא
אכל כן כמו
לכרן פסחת ושא דמיא
לכרן ברייתא למרע לא
אכל כן מותר מיירי שאת
אימרא פסחת
א"ע א לימרא דר
א"ע א לימרא דר

[illegible]

חובל בן נתימרת כפחא
 אימרת. ו"ל דאז"י אלף
 אמר וזע"ג דגוי לאימרת
 מפרש ליה לאימרת יחא
 עיל דשרי מיידי בלאימרת
 אזע"ג דליכא כ"ף: רבי
 ון קרבן עצמו. וקונס כל
 וגשון פשוה מלה רבי
 קרבן אשמעיין (הא)
 כד אשמעיין (ט) (וגרלה)
 דר בר נחא למסר"ף ג"ע:

800-368-5868 FAX 800-368-5869

ר טפי מזכור לפי שמחמת נדרו הוא
היה שאין כן צכור שהוא קדוש ממעי
והיינו דקאמר בצמוך שהוא מחפסן
לענין ה"ה כ' הרמב"ן ו"ל צלכותיו

דנהי' דבעיין האב לא ארפשיטא אל
בעקרו קמתפס או צהיטרא קמתפס
נקטיין דצהיטרא קא מתפס
זומסקיין צפרק מי שאמא הייני נזיר
אשמו חזירו ואמר ואלני' דבסיפא
מתפס ולא בקמא צו לקולא דין
לחומרא דהא משום דלמזנין דבסיפא
מתפס קמני החס הותר האמנאי
הימנו ולמעלה אסור הימנו ולמטה
מוחר ואי כולהו בקמא מתפס אין
ההיחר נמשך אלא לו לבדו כדמוכח
החס אלמא קמתפס דהיינו
צהיטרו והיינו דהחס גבי מתיניין'
דלחורא אסור האסור צמורה דמתיני'
לה צהאי לישנא דהיינו שנדר מאותו
היום ואלין דמשמע * הא לוא הכי
צהיטרא מתפס: דלא שני י"ה
אימרא ו"א שני י"ה באימרא רבי
באיר. כלומר דלדידיה אפי' בלא
כ"ח הדמינו מתסר: לא קשיא דא
אמר באימרא דהא דאמר באימרא

כן היא הגירסא בקמ"ת נקראת ואיכא
 דגרסי הא דלמור לאימרא כלומר בשבא
 תחת הלמ"ד הא דלמור לאימרא כלומר
 בפתח תחת הלמ"ד דקצירה להו למאן
 דגרסי הכי דבלמ"ד פתוחה הרי היא
 כלל וכפי פירוש הגירסא השנית
 שכתבתי למעלה בצריי"א דחולין החולין
 כחולין^ג. וצריי"א הכי חני פעמים
 דבאומר שאוכל לך אע"ג דמשמע היתר
 אסור והיינו בלמ"ד שבצית והיה
 לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אסר
 היינו בלמ"ד שפליט ופעמים דלמור
 לא אוכל לך אף עג דמשמע
 אסורא שרי דהיינו בלמ"ד פתוחה
 א"י באומר לא נהדיא כפי חילוק
 הגרסאות: **ברתני'** האומר קרבן
 גזילה וכו' **שאני אוכל'** דף אסור.
 ואע"ג דלא אמר זהו כ"ף
 הדמיון: ורבי יהודה מתיר. דקד"א
 דכיון דהני שמן מורה על אסורין להוי
 כפגול וותר דמודה זהו רבי יהודה
 דלא צי"א כ"ף קמ"ל וכומו שפרשתי
 למעלה (דף יא. ד"ה טור): **הקרבן**
בקרבן קרבן שאוכל' דף אסור. דכלל
 לישן משמע דמה שאוכל יהא קרבן.

קרְבֵּן לֹא אוֹכֵל לֶךְ שָׂרִי דִּהָא מִנּוּן צִפְרֵן
לֶךְ מוֹתֵר וּמוֹקִימֵינן לֵה כִּרְמ' וְטוּעֵמָא
ר' יוֹנָתָן אָמַר, מִפְּרָשׁ גִּזְמֵרָא דִּהָ"ק
וְהָא שְׂאוּכֵל מִשְׁלָךְ וְהָאֵי דִּלָּא עֲרִיב הָאֵי
יֵין כִּקְרָבֵן קִרְבֵּן דּוּקָא כִּי אָמַר שְׂאוּכֵל
נָה דְּבִרְי' מֵאִיר. ה"ה דְּהֵא תִנָּה לֵה תִנָּה
דִּלָּא צִוּו' כִּ"ף הִדְמִיּוּן עֵבֶה מוֹדוּ דִּשְׂרִי:
לֵה

לכל אובל הי' לאמר גבי אובל נסחם וגבי כל אובל
 יה' לאמר רק נאכל כל חיי נמי נאכל כל גבי כל
 נדחוק נסחמ' וימי יקם כל דלחמ' לאמר נסחמ'
 כל דלחמ' נמי נקם נסחמ' [מייני] כל גבי
 אובל כל' האומר קרבן עולה ונסחמ' וכו'. אשמע
 יה' אשן נקום כל חיי' דלחמ' טעל אובל עדיף
 נמי (דלחמ') [קוסם] טעל לפרס טעל פסלה נמי מקום
 בן בקרבן קרבן אובל' לך אסור. מינה נסחמ'
 אחת. אל אובל חרמי למה יה' ארמס קרבן גלא
 בן חיי' כל חיי' כל חיי' ארמס נמי אובל לפרס כל אובל

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

עליו להביאן מקורו דבר הנזכר
צורה בהמה זו שהוא מביא
אמנו ואין יכול להחליפו בנחש
בגדר כלומר שצריך להחפסין:

*דמוחית בשר בכור (ב) ומחית בשר דהאיך¹⁶
 גביה ואמר זה כזה ותנאי היא לא דכולי
 עלמא לפני זריקת דמים ומ"ט דמאן דשרי
 אמר קרא¹⁸ כי ידור¹⁷ עד שידור בדבר הגדור
 לאפוקי בכור דדבר האסור הוא ומאן דאסר
 אמר קרא¹⁸ לה' לרבות¹⁹ דבר האסור ומאן
 דשרי לה' מאי עביד ליה מביעי ליה למתפיש
 בחמאת ואשם ומה ראתי לרבות חמאת
 ואשם ולהוציא את הבכור² מרבה אני חמאת
 ואשם שהוא מתפיש¹⁹ בגדר ומוציא אני את
 הבכור שהוא קדוש ממעי אמו ומאן דאסר
 בכור נמי מתפישו בגדר הוא דתניא² משום
 רבי אמרו² מנין לגולד בכור בתוך ביתו
 שמצוה להקדישו שנאמר² הוכר תקדיש ומאן
 דשרי כי לא מקדיש ליה² דמי לא מיקדיש:
 כאימרא כדירים: תנא² אימרא לאימרא
 כאימרא דירים לדירים כדירים עצים לעצים
 כעצים אישים לאישים כאישים מזבח למזבח
 כמזבח היכל להיכל כהיכל ירושלים לירושלים
 כירושלים כולן שאוכל לך אסור לא אוכל לך
 מותר מאן שמעינן ליה דלא שני ליה² אימרא
 לאימרא כאימרא רבי מאיר היא אימא
 סיפא וכולן לא אוכל לך מותר והתנן
 לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אוסר
 ואמר רבי אבא נעשה כאומר לקרבן יהא
 לפיכך לא אוכל לך לא קשיא² יהא דאמר
 לא³ לאימרא הא דאמר לאימרא:
מתני' יהאומר קרבן³ עולה מנחה חמאת
 תודה שלמים שאני אוכל לך אסור³ רבי
 יהודה מתיר הקרבן בקרבן קרבן שאוכל לך
 אסור³ לקרבן לא אוכל לך רבי מאיר אוסר:
גמ' קתני³ קרבן הקרבן בקרבן שאוכל לך
 אסור סתמא תנא כרבי מאיר דלא שני
 ליה בין אימרא לאימרא³ [אי ר"מ הא]
 דקתני הקרבן שאוכל לך אסור והתניא
 מודים חכמים לרבי יהודה באומר הא קרבן
 והא עולה והא מנחה והא חמאת שאוכל לך
 שמותר שלא נדר זה אלא בחיי קרבן
 לא

פן שאוכל לך ולא כלום קאמר: ודוקא כי אמר שאוכל אבל לא
 לא שני (לקמן טו:) קרען לא חוכ
 שמע דנשבע בחיי קרען שלא יאכל: לקרען דא אובד
 יא אמר לקרען שאוכל לך אסור דמשמע שפיר לקרען יא
 קרען לקרען שאוכל לך אסור משום דהנהו תמלא דהיינו ה
 אבל כי אמר לקרען אפילו אמר לא אוכל אסור: גמ' שתמא
 טעא ועיקרא דמילתא קא מפרש: בודדים חכמים ד"ר. אע"

וכול לר' מנחם שרי דהוי כמו חולין
 (ע' דף ע"ב) **בבבבי** האומר **בבבב**
 וכן כסדריהו (דמא: תלמוד לר' זכרין)
מחירה משום דאמר בלג' כ"ף וסלי
 לה' דר' יהודה וסליח קמ"ל אדמיל
 לטו כן וסליח אעפ"די לה' אדמיל
 (וא) קרין קאמרי משמע חי כרסן:
בבבב **מאיר** דלא נשי ליה נר
 לה' כן אמרנא ללמנהא נקטימ
 ויהינא **מורה** **מורה** נקטימ **מ'**

סודם באומר הא קרבן. הא דלא פריך

ואמר זה בזה, וזהא קא מופלגא מר
ציהתר קא מתפסין לאחר זריקת דמי
כי ידור בדבר הגדור, הוי נדר ואסור
דמנילא מיתסר: אמר קרא ד' דר'
שהוא אסור (ה) ולגטוה הוא מתפסו
נמי צנדר אע"פ שהוא אסור צלא נדר
כגון צכור: מרבה אני הצאת ואשב.
הסם מתפסין¹ מפני שהוא מתפסין
צנדר אע"פ דעל חטא צאין ולא משום
נדר אפ"ה איזו מתפסין שאומר הרי

וְזוֹ נִתְחַסְמִי וְנִתְחַסְמִי חֲזַל בְּכֹר חִינּוּ
מִתַּפְסִים כָּלֵל שִׁמְמֵשׁ אִמּוֹ (ו) קִדְשׁ
עֲלָמּוֹ: בִּי אֵל מִקְדְּשֵׁי יְיָהּ, אֵס לֹא
הַקְדִּישׁוּ מִי לֹא מִקְדְּשֵׁי בָּלָא הִכִּי
מִשּׁוֹס הִכִּי לֹא חֲשִׁי (י) כָּלֵל י
מִתַּפְסִים לִיָּה בְּגֵדֵר אֲבָל חֲטוֹת וְאִשָּׁם
לֹא מִקְדְּשֵׁי לְעוֹלָם אִי לֹא מִקְדְּשֵׁי לְהוֹ:
בּוֹרֵץ שְׂאֹמֶרֶץ קָרָא אֲסוּר, דְּכִי אִמֵּר
כִּאֲמִירָא שְׂאֹמֶר לָךְ דְּמִי כִמְאֵן דִּלְמֵר
יִאֲסֵר עָלֵי מַה שְׂאֹמֶר לָךְ אֲבָל אִמֵּר
כִּאֲמִירָא לֹא אֲוֹכֵל כָּךְ דִּמְשִׁמֵּעַ
אֲבָל אֵס אֲוֹכֵל כָּךְ לֹא יִהְיֶה כִּאֲמִירָא
וְנוֹמֵר: מֵאֵן שְׂמִיעִין יְיָהּ דִּלְמֵר דִּלְמֵר
יְיָהּ בֵּין אִימֵרָא אִימֵרָא כִּאֲמִירָא.
דְּכֹנֵן שְׂאֹמֶר לָךְ אֲסוּר: ר"מ הִיא.
דְּפִלְגַּי עָלֵיהּ דְּר"י דְּלֵי ר"י לִית לִיָּה
אִימֵרָא דִּלְמֵר (י) הִאֲמֵר יְרוּשָׁלַיִם לֹא
אִמֵּר כְּלוֹס: וּבּוֹרֵץ אֲוִיבֵץ קָרָא מוֹתֵרִין.
אִפִּילוֹ אִמֵּר לִאֲמִירָא לֹא אֲוֹכֵל כָּךְ:
אֵלֵּי קִשְׁיָא רֵבִי דִּאֲמֵר אִימֵרָא. מִתְנִי
דִּתֵּן לְקַמֵּן (ה) וְכו' דִּלְמֵר לִאֲמִירָא
לֹא אֲוֹכֵל לָךְ דִּהִיטוּ לְקִרְבֵּן דִּמְשִׁמֵּעַ
לְקִרְבֵּן יִהְיֶה לְפִיכֵךְ לֹא אֲוֹכֵל כָּךְ. וּבְרִיתָא

דקתני מותר תריץ לה הכי דאמר לא

גליון הש"ס
הנהר ד"ה ו'ענין
לחם וב'ה' לאה
הדלתא כפתים.
יה' לקטן ד'ה ע"א
ג'ין ד"ה לחמים:
כפתים י'ה יתורה
שחור. ע"ה מין ד'ה ע
ד'ה חמץ (הכריז נזיר)
אמר (ד"ה):

לאמר לא אוכל ק'ה אס אוכל
ק' יהא כאמר לא דהיינו מכלל
הן ולהי מותר דלר"מ לית ליה מכלל
לאו [הן]: **ביתנ'** האומר. עולה
יהא ש'אכל ק' או מנחה כ'ו' אסור:
רבה יתורה מותר. ללא אמר כעולה
כחמץ: **גמ'** **שחמא** תנא כרבי
מאיר ד"ה שאני ליה בין אימרא

לאימרא. דאסר היכא דאמר ירושלים

פרוש הרא"ש
 יסמיחת בשר בבזר
 בבירה. אמר ויקח נמס:
 ואפקי בבזר דבזר
 ואמסור הוה. דקדושת
 נמס: לנש:
 יביר האמסור. פסות ין
 יביר סוף לנש ואינו
 יורה. אמר מנמסות
 יורה. אמר יביר יביר

כמאן דלמר כירושלים וליהי אסור
 היכא דלמר קרנ כהיכא דלמר
 כקרבן: אי רבי מאיר הוה. רישא
 דקמי קרבן שאלכ לך אסור:
 והתניא מורדס הכמסי לרבי יהודה.
 דהיו רבי מאיר דפליג עליה: ש"א
 נדר זה אלא בחיי קרבן. דכי אמר הא
 קרבן שאלכ לך משמע כמאן דלמר חי ק

דמיתלח דכי אמר קרבן בלא למ"ד לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך וה"ה צדי הני דרישא דליתני הקרבן כקרבן אסור אצל אמר לא אוכל שרי וכדכתיבנא אחרינא קשיא נמי ברייתא אמתני' אלא

[illegible]

הורה באומר **הא קרבן**. אע"ג דחכמים מחמירין באומר קרבן הכא מודו לרב

הודפס מאתר אוצר החכמה

תלמוד בבלי <עוז והדר> - יז נדרים / תלמוד בבלי {עמוד 40} (726077)

(א) יציאות 3: וסס
(ב) נסמן, (ג) [לקמן י:],
(ד) [סס], (ה) [קידושין ח:
וסס נסמן], (ו) עי'
פסחים ג, (ז) ויקרא א ב,
(ח) וכן לקמן עט:
(ט) עיין ירושלמי ריש
מיר.

הגהות הב"ח

(ח) רש"י ד"ה אלא לאו
דוקא הוא הא: (ג) ד"ה
ולפתח וכו' ימות נדרים
בנדרים הואיל: (ג) ד"ה
כימינן וכו' וכן השאר
והני קא תשיב וכו' דנדרי
הבי המורה אסרה:
(ז) ד"ה מי קטני
וכיון דאמרקטני ל'
(ו) ד"ה ונבל תחבר וכו'
לא תחבר לשלמו ס"ז:

הנהגות מהר"ב
דנשבורג

א"ר"ג ד"ה למדור
נדר. ובריש איזהו
נשך אמר' טעמא
דאמאי בג"ש טרח
וכתב לה קרא וכו'.
נ"ב עיין בספר חק נחן
במס' זבחים דף נו ע"א
בלשון רש"י ד"ה אין
מלמדן מ"ש על דברי
הר"ן אלה:

תורה אור השלם

(א) דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַאֲמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִשׁ
אִשָּׁה כִּי יִפְּלֹא לְגִדּוֹר
גִּדּוֹר מִיָּד לְהַדִּיר לָיוּ:
[במדבר ו, ב]

פירוש הרא"ש

ואיבשית אימא ידות
אידי דאתין מדרשא
בו'. כלומר ודאי האי
טעמא אימיה דלא דק חנא
ומני פתריש גמאי פסחא
ומני גמאי דסלקי ומימי
הכא איכא טעמא אמאי
פסחא גדוה: כינויין
אשון גוים הם. הרי
עיקר הדבר כלשונם:
אשון שבדד פסחא:
הבטחים כמו (מ"א יג ג)
גדש אשר גדל מלנו.

[illegible]

מזיר להזיר ב'ו'. והוא ל
לכתוב המקור ואחר כך שם
יתירא לדרשא: הניחא ל'א

לשיטתו (לקמן סח ע"א)
כסדר הגמרא דנדרים בתו

לא דייק להי מפרש ברישא
 די ברישא כל ידות נדרים (ג)
 דזהני לשונות נדרי נכרים
 צן קונס ויש לשון שקורין

אלא לאו דווקא זימן
ברישא זימן ההוא
ואיבעית אימא דות
מפרש להון ברישא
מיפתח פתח בכינוי
והדר מפרש דות
הניחא למאן דאמר
הן אלא למ"ד לשון
להיות נודר בו מ
קתני דות ולא^ה
זה אקדים נמי ותני
כנדרים וכל כינוי נ
ידות האומר לחבירו
קונח קונס וידות ה
יפליא לגדור נדר נ
ניזר להזיר לעשות
וידות נזירות כנזירות
כנדרים מגין ת"ל א
נדר נזיר להזיר לה'
ונדרים לנזירות מה
נזירות כנזירות אף
ידות נדרים כנדרים
יחל ובבל תאחר א
יחל ובבל תאחר ומ
נדרו בתו ובעל מיפר
האב מיפר נזירות ב
אשתו מ"ש גבי נזיר
נדרים נמי הא כתיב ל
לי אי כתב נדר לגד
כדאמרת לא צריך
לגדור נדר^ה דברה
הניחא למאן דאית ליה
אדם אלא למאן דלית
בני אדם האי לגדור נ
ליה לעשות ידות
נזירות לנדרים נזיר

חַזַּק בְּרִשְׁתְּךָ לִמְרוֹת מַהֲרֵךְ דָּסֶס
 שֶׁאֵל וְחֹאזִי לְהַקְדִּינִי לְכַנְיִן
 וְנִפְקִי דְלִי לְשׁוֹן גְּמָרִים הַסֵּ
 כֵּר זֶה עָלֵי אִיכָא בָּל יִחַל
 אֶל בְּסַפְרֵי [מַטְוֵה סִי קו"ף] : ב
 אִוֹת אִשָּׁה צִוּם שְׁמֻנוּ : ב
 דְּבֵר [ג] לְקִיס בֵּל דְּבֵר [וִוִּי]
 יִד לִיָּה וְעֵלִי בְּמִנְיָן אֲקִשִּׁי
 לָהּ קִרָּה הִ"נּוּ מִיִּלְחָא דְלֵא
 וּמִשָּׁה"ה לֹא מִקְשִׁי בְּרִשָּׁא
 הָ אֲקִשִּׁי לִיָּה דְעִידָא מִיָּה
 שָׁ"ס דְּלִמ"ד דְּבֵרָה חוֹרָה
 לְיִצְחָק הִיקְשָׁא לִ"ל דְּהָא
 הָ בָּל דְּעִ"כ הִקְשָׁן אֲכַח
 כֵּן כֵּל הִכָּא דְּאִיכָא לְמִדְרָשׁ

יה כלשון בני אדם שכן דרך המקרא
דבריהם על דרך זה וליה כאן לישראל
ק לא:) וצפ"ק דקדושין (דף ח:) וצפ"

א נדרי ענוי נפש ודברים שבינו לבי
ת להקדימן, ואמאי אקדמינהו כ
צא בשטמ"ק (של"נ): [י' מגיה דפוס]

בבכור לנחלה. ליטול פי ש
מפרש צפ' ים צכור לנחלה
שלא היו לו צנים ונשא אשה ש
בגון שהיו לו צנים ונשא אשה

מפרש ההוא דפתח
סליק מפרש ברישא
אידי דאתין מדרשא
ליפתח הדין ברישא
דאורייתא ברישא
אתין ליה מדרשא
נינווין לשון נכרים
שברו להן חכמים
איכא למימר מי
מסורי קא מחסרת
ות^ט דות נדרים
ים כנדרים ואלו הן
שלו הן כינוין ^ז קונם
א כתיב ^ח איש כי
להזיר לה' ותניא
נינוי נזירות כנזירות
אין לי אלא בנזירות
ש כי 'פליא לנדור
ומקיש נזירות לנדרים
רות עשה בו דות
נדרים עשה בהם
ה נדרים עובר בכל
נזירות עובר בכל
נדרים האב מיפר
דרי אשתו אף נזירות
ובעל מיפר נזירות
דכתיב נזיר להזיר
נדר והיקישא למה
כדכתב נזיר להזיר
קישא השתא דכתיב
יה כלשון בני אדם
ברה תורה כלשון בני
ה דברה תורה כלשון
מאי עביד ליה דריש
יים כנדרים ומקיש
יר דריש ליה מלמד
שהנזירות

מִיָּמִינָה מֵשׁוֹם דֹּלְחִיץ לִיָּה
יָקִין אֵלֶּה לְשׁוֹן שְׂבָדוֹ כְּחֻמֵּי:
זֶרֶיבִי קֶרֶף וְזֶה לְשׁוֹן כְּחֻמֵּי
נִדְרֵהָ קֶרֶם אִיכָּה בָּל
רְגֵדֵי בְתוֹ, כְּדֻכְתִּיב (מַמְדֵּר)
[ב] יָקִין יָקִין זֶהוּרִי, לְאֵלֹה אֵלֶּה
וְהַיְּהִיָּה אֶמְרָן דֹּאמֶר בְּרֵי
נִדְרֵהָ מֵאֵי עֵבֶד יָיָה, דֵּהָ
יָקִישָׁה לְמָה לִי (אִי) מֵשׁוֹם
זֶהֱיָקִישָׁה אֶפְסֵר טֶרֶם וְכַתֵּ
דִּוֹר נִדְרֵהָ מֵאֵי עֵבֶד לִיָּה דֵּה
יָקִין דְּכַתֵּב רַחֲמָנָה בְּכָל חֵד
שָׁן בִּ"ה אֶלְטֶרֶץ יָקִישָׁה
וְשִׁמְעִין לִיָּה לְדִידֵיהָ דֵּה
לְדִוֹר נִדְרֵהָ מֵאֵי עֵבֶד לִיָּה
דִּרְשִׁין כְּדִאֲמֶרֶן הַחֵד פִּי

הגהות וציונים [א] נ"א א"א ח
והתורה אסרה

(הג"ש): [ט] בכתה היין האב
והביא ראייה לזה מהספרי ע"ש. [ומ
(הג"ש): [ס] קטע זה נראה דשיי
כיון דאמר: [ז] נדצ"ל מנשהו,

היינו הצא אחר הגפלים וכן נמי מי ילדה: בכור לבהן ואינו בכור לנחלה. מל היו לה צנים: משום דאורשין ליה

כלומר שדיניהן מרובין כדאמרין ב"ר" (דף לה.) דלוושי זכרות הילכך אי מפרש להו למפרע אחי למטעי ולעולם אי לאו משום האי טעמא קדרא דווקא לפירושי ההוא דסליק מניה. ומוקשין והא זמא זמא ויאלה וכו': **אלא** לא דוקא (קתני) זמנין מפרש וכו'. ג"ל דליה משני קדריה חנא לאשמועינן דליכא קפידא צמילתא וכל חנא דמי כדנשי שפיר דמי ויוליכא זמא מילתא משום ותחבר לשון ערומים^(ט) (א"ר טו): **ואי** בעית אימא ידות דאתין ליה מדרשא וכו'. ג"ל דהכי קאמר ודאי דליכא קפידא צמילתא כדקאמרת דזמא ליכא למפלג דמנתיילת מוכחי שפיר מיהו צממני לא חימא חדא מנייהו נקט אלא דווקא חקדים ידות משום דאתין מדרשא: **כי** פתח פתח בכניוין ארורייתא. שכן דרך המנהל להחמיל בדברים הרעועים והפשוטים: **אלא** ל"מ"ד לשון שבדו חכמים לחיות נודד בו. שחדשם מלגס מלשון אשר גדל מלבו (מלבי"ם א' י'): **לחיות** נודד בו. מפרש לקמן (דף י.) שאם יאמר קרבן חישין שמא חזיר את השם דהשם סמוך גבי קרבן כדכתיב^י קרבן לה' ושמא חזיר את השם ולא יחזיר קרבן וגמלא שהוילא ש"ש לבטלה ולכן חדשו לשונות הללו: **בואי** איבא לבימור. דלע"ג דמלאורייתא גמי הכי כנוו שכתבתי במשנתו אפי' הכי אינן פשוטים יותר מידות כדי שיתחיל זהם אדרבה ידות פשיטי טפי דאחו מדרשא: **אקדים** גמי ותני ידות ברישא. השתא משום דוחקין הדרי' מנחאי דנקט' בפשיטותא בכולה סוגין דדאי חסורי מחסרה רישא דמלתא לא מחסרה ואמרין דלמ"ד לשון שבדו חכמים הוי רישא מחסרה ושארצתו מפרש חנא חנא דפתח ציה דהאי ואי צמית אימא ה"ה דמנא

דשא וכנויין לא זריכי לפרושי ולמר
 "ג לעשות דיות וזירות נמיכות ול"ג
 הס היכי נפקי מקרא: וכוה נדריים
 מחזר: הבעל מיפר נדרי אשתו.^א
 וזאס הניא חכי חותה: הבעל מיפר
 ויה דקרה איה ללעולס המקור קודס
 תורה בלשון בני אדם וכו'. ואף על
 קא ליה מהיקשא דניירות. וגרסא לי
 י היכי דאמרין זריש פ"ק דקדושין
 ויה קרא וזריש אחיה נשך^א אמרי
 קר לדחוי דאע"ג דאקשינו רחמנא
 ביצא לידות למה ליה לחנא לאסמחי
 ז צעי למ"ד לא דברה לנדור נדר
 ויק ליה לידות מהיקשא דזרייתא
 ע"ג דאפשר דלמא וכתא קרא צבל
 דקדושין גבי מיתא לחיא צק":
 שהניירות

(כ"מ, הגי"ש): [3] בקצת כת"י נוסף **ברישא**. וכ
ל לשון, **קאמה** דהא הוי נדר (באה"מ): [7] דקא

מל' הכתוב ישעיה כח, כא:

למאן דאמיר
לשון שבדו חכמים.
למאי דפרשינן נמחני' (דף
ב ד"ה כל) דחקיט חכמים
שהלשון יהיה מועיל וכל
עליוהי מי דחוקה גזל מ"א

[illegible][illegible]

בית ידות מדרשא כצ"ל

ג"כ הא דלא נקט הר"ן
ובכדי הזכירם. תדע

לִהְיֶה אִם שְׁמוֹעַ וְהִיא אִם שְׁמוֹעַ לִיכָמֵר כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּחֲסֻלַּת הַלְכוֹת אֵלּוּ וְאָף ע"ג דְּחֶנָּךְ
בֵּין וְיֵאמֹר לֵאמֹר וְיִזְכַּר לֹא יִפְסִיק הֵיכָּן כְּשֶׁקֹּרָא הַפְּרָשִׁיּוֹת בְּסֵדֶר:

קרא פסוק וכו'. פרק אין עומדין (שם ל"ג): מנן האומר מודים מודים משחקים אותו ובגמ' א"ר זירא כל האומר שמע שמע כאומר מודים מודים דמי מיתבי הקורא

ליתן ריוח בין הדברים בין
שאחת מהן סוף חיבה
בה לה. כגון [1] בכל לבבך
קורא לבבך. וכן ואברתם
לפניה

והרי"ף ז"ל כתב דלא דמשקין אומי היתא
 כדקאמר מילתא ומנייה אכל הקורא
 פסוק מק"ש ויפולו ה"ז מנוגה אכל שמוק' לא
 משמקין ליה וכ"כ ה"ג ור"ח. וכחצו המוספות
 דלוחם האומרים ז' או י' פעמים שמע ישראל
 ביה"כ לרש"י משמקין אומן ולפי"י ר"ח מנוגה
 מיהא הוי או שמא אין לחוש אלא כשקורא ק"ש
 בעוניה ומקבל עליו עול מלכות שמים. ומ"מ
 טוב שאל לומר אך מה שאומרים יי' הוא הלה"ה
 ז' פעמים ביה"כ משבחים לבורא שהוא דר למעלה
 מן' רקיעים ומנהג כשר הוא וגם משמקין בקרא
 שני פעמים יי' הוא הלה"ה גבי אליהו:

וה"ר יונה ויל כבד שכינן שמערג אצומות
בידיהם לומר פסוק שמע ישראל בצלחות
ולכופלו ואומרים אצו כל הקל מוכח מילתא
שכינ עושין לכונן שמי רשיות ולא חיישין
לחיי: ובתב ה"ר מנחם ויה"ש שם ככל כל
הפרשה שמשתקין אצו. וכבד הר"ה דלע"ג
למנוה טעמי עדיק לכוני לציה ולקני מנחם ק"ג
כמקנה ויכפול אצוה ולא איכפת לן הי מנוה
ואמרינן צירושמי הדא דמימא ציצור לוומר
דחיי מנוה אכל ציחד מחטויני הס לו עכ"ל:
צידד מנוה מנוה מנוה מנוה מנוה

אֶת
וּכְבֹד מִן הַהִנָּהוּת שֶׁהָיָה קָרָא כֹל הַפְּרָשָׁה וְחוֹמָה וְקִרְיָה מִזֶּה לֹא דָבָר כְּלוּם וְצִירֵי' י' ר' זִירָא קָרָא וְחוֹמָה וְקִרְיָה וְשִׁמְשֵׁי דְּוָקָא עַל מַטְנֵי שְׂרִי:

קריאה סידורנו. בפרק מי שמתו (ברכות כ"ג:). מ"ר היה עומד בחפלה ומים שומטים על צרכיו פוסק עד שיכלו המים ויחזור ומתפלל להיכן חזר רב חסדא ורב הוננוא חד אמר חזר לראש וחד אמר למקום שפקס (שם כ"ג.) אמר רב אשי דכולי עלמא אם שהה כדי לגמור אם כולה חזר לראש ויבדלם שהה קא מיפלגי:

הר"ף בשם רבינו האי דהלכה כמ"ד למקום שפקק ואם שהה כדי לגמור את כולה חזר לראש ובתור הכי אהא דמינה לא יתכן דאם בצמאות המטונפות ויית ידו

כתב הר"ף ושהוא חזר חזר למקום שפקן ואף ע"פ ששהה כדי לגמור את כולה והבין מתקנה בסוף ר"ה וכן בחקירותו פקן כלל וכן במגילה אבל בתפלה בלחוד אם ששהה כדי לגמור את כולה חזר ופקן ע"ל:

ומ"ש

משנה למלך

פ"ב יב קראה מירויני יצא בו. בפרק מי שמתו [כ"ג]. אמרין דכ"ח אס שהה כדי לגמור את כולה חוזר לראש. ובידושלמי פרק היה קורא נסחפקו בהא דאמרין דאס שהה והספקין בה כדי לגמור אס כולה דלא יצא אס הוא ק"ח. ובידמויה ובידמויה ולא היא או היא ולא בידמויה. עוד נסחפקו אס הספקין שלש וחור והספקין שלש אס נמטרין השמימות ושמי נעוהו אס לא נפשוטו שס. עוד נסחפקו אס בקורא מעשרין או בכל אדס ופטויה דקדושה משעריה: ע"ל:

אִי מַדְּ. זֶה נִרְאָה פִּי' לְדַבְּרִי: י' קוֹרֵא אֶדָם שְׁמַע וְכוּ'. שֶׁס' צִפ' הִיָּה קוֹרֵא. שְׁמַע כָּל לִשׁוֹן שְׂחֵמָה שׁוֹמֵעַ:

אבל אם הקדים פרשה וכו'. עיין בפירוש רד"ק [וינא] ו"ל בהלכות שיעור מה שקשה לנאורה על רד"ק ו"ל: קרא פסוק וכו'. בפרק אין עומדין (דף ל"ג ע"ג) נמשנה אמרו כל האומר מודים מודים משתקין אותו וכו' (עיין בד"מ) ומני לה ופירש"י ו"ל מילתא וכו' כל מינה ומצינה חוזר ושונה מגונה הוי משקין ליה ע"כ. ורד"ק ו"ל פ"י בהיפך ולפירוש רש"י ו"ל אחי שפיר לשון הגמרא במאי דקאמר ל"ק וכו' להראשון הוא בצרייתא שהקשה ממנה והצ' הוא במימרא דרב יהודה וכן דרך הגמרא שנחמלה מיישב הצרייתא שהקשה ולפירוש רד"ק ו"ל א"ש טפי לשון שמע שמע דמשמע מינה אחת:

מגדל עוז

וַיִּצְרֹחַ לְהַחֲיוֹת זֵימִין שֶׁל תּוֹכְרוֹ בְּלוֹמֵד שֶׁלֹא תִרְאֶה סִבָּךְ. צִוּוּסְלֵמִי וְצִרְיָה לְהֵאָדָרֵךְ בְּרַל"ב
 ב' עַד וְצִרְיָה שֶׁלֹא יִסְתּוּף בְּחַי"ט ב'. פ' הִיָּה קוֹרֵא (דף יג): כֹּתֵב הָרֵאשִׁית ז"ל וְשֵׁי מוֹסִיפִין
 שֶׁלֹא יִצְרֹחַ בְּחֻלָּף שֶׁלֹא יִרְאֶה כְּמוֹמֵר אוֹ חֵד עֲבָדָה וְהָאֵין קִבְּלוּ מִרְצוּתוֹ שֶׁקִּבְּלוּ אֵם מִפִּי אִמִּי
 הַגְּאוּסִים ז"ל בְּצִרְכּוֹת פ' הִיָּה קוֹרֵא פ' הָאֵלֶּךְ כִּמְעַט מוֹסִיפִים לוֹמֵר לִמְעוֹט הַבְּנוּנוֹת וְשֵׁי וְהַמִּאֲרִיסִים
 בְּחַי"ט שֶׁלֹא יִבְלֹג"ם שְׁנֵי שְׁלִישִׁים וְהוֹסֵפֵם ב' סוֹד מוֹפֵלֵם וְצִרְיָה בְּכֹתֵב שֶׁס עוֹב שֶׁל בְּס"ד עֲבָל
 הַרְמָזִין ז"ל: קוֹרֵא אֲדָם אֵת שְׁמֵעַ בְּכָל לִשׁוֹן ב' עַד וּמִדְקָדֵק כְּמוֹת לִשְׁוֹן כִּמוֹ שֶׁהוּא מִדְקָדֵק
 אֵם קִרְיָה גִּבְּלוֹן הַקּוֹסֵף. פ' הִיָּה קוֹרֵא דף י"ג אוֹ אֵלּוֹ הַמִּאֲרִיסִים (דף לג): כֹּתֵב הָרֵאשִׁית ז"ל וְשֵׁי מוֹסִיפִין
 אֵם הִיָּה קוֹרֵא ז"ל לֹא נִמְלָאֵם וְכִי לִבִּי נָגַם אֲשֶׁר אוֹ שֶׁר שְׁמִרְתוֹ שֶׁשְׁכִירִי כֹתֵב לִשְׁוֹן חוֹץ מִלְּשׁוֹן
 בְּמִקְוָמוֹ. וְשֶׁמֶר הָרֵאשִׁית ז"ל מִי יִדְקָדֵק אַחֵר פִּירוּשׁ דְּיוֹעַ הוּא כִי הִנֵּק יִדְקָדֵק אֵלֶּה שֶׁאֵלֶּה לִּהְבֵּט
 מִנְּהֵל דְּבִיר רַחוּ"ל וְכִין וְקִיס כְּרִי"ן. וְכִין הַסִּימָנוֹ רְבוּמִי עֲבֵלִי הַסּוֹף וְכִין כֹּתֵב הַשֵּׁנִי ז"ל מִקִּיָּי הַחֲבִיר
 שֶׁמֶסְקִין אֲדָם: פ' אֵין עוֹמְדִין (דף לג): כִּי קִרְאֵה סִירְיָה יֵצֵא ב' עַד בְּסָפְקוֹ לִשְׁוֹן. פֶּסֶק הַקּוֹרֵא
 שֶׁמֶסְקִין אֲדָם:

ספק

וצריך לבאר זיין של תזכרו. ירושלמי שס. והטעם לומר שלא יהא נראה כאומר למען תשכרו והוי כעובדים אח' על מנת לקבל פרס. וכחז' ה"ר מנחם או' שלא יהא

נראה מלשון סבירה כמו ויסברו מעינות תהום רבה. וה"ה לזי"ן של חזרתם:

באחד מהצדדים לו ימיו ושנותיו אמר
ר' אחא בר יעקב וצדל"ת אמר רב אשי וצדלד
שלא יתקוף בחי"ת. רבי ירמיה הוה יתיב קרימא
דין חי"ת בר אבא חזיה דהוה ממאריך טובא אל"ל
צדק דלמלכתיה למעלה ולמטה וצארטק וחומו
ההעולם דהו לא נרביחם ופירש"י שלא יתקוף בחי"ת
בצביל אריכות הדל"ת לא ימחר בקריאתה שלא
יקראנה בטקף בלא פתח ואין זה כלום עכ"ל.
ובאחרים מפרשים כשיחטוף בחי"ת ומאריך צאל"ק
במנהג יפה כאלו אומר אי חד בלומר אי חד
יהוה אל"ת המטין ורבה ר' מנחם ואמרינן
צירושלמי והוא שלא יאריך צאל"ק שלא יהא נראה
כאומר אי חד והוא שכתב הרב שלא יתקוף בחי"ת
שכשחטוף החי"ת מאריך האל"ק שאל"כ אלא
שיחטוף האל"ק והחי"ת לא יהא נראה כאומר
שום חזיה ומלה בעולם עכ"ל.

מבינה **והקורא** **בכל** **לש**
לדוהר **מדברי** **שבוש**
הלשון **ומדבר** **באותו** **הל**

והשם והמקום באותו חזק
שמדקדק בלשון
ההקורא למפרע לא יצ
דברים אמורים בסדר ה
פרשה לפרשה אף ע"פ ש
לפי שאינה הסמוכה לה בר
פעם שנייה הרי זה מגונה

י קורא אדם את שמע וכו'. זרימא שם
[י"ג.] פלוגמא דרבי ורבנן ופסקו
הגאון דא שם פליג דרבי ורבנן

א מיר סי' ס"ג: ב שס ס"ד סמ"א

לשון: ומ"ש שְׁרִיר לַחֲרֹם מִדְּבָרֵי שָׂשׂוֹ שֶׁאֲכֻלָּם הֵלֵךְ פָּשׁוּט הוּא לְדַוּיִן דְּלֹאמֵר קָרָא שְׁמֵהּ וְכָבֵל לִשְׁוֹן שְׁאֵמָה שׁוּמָה וְהִדָּר קֹאמֵר וְלִמְדָהֶם שֶׁהָא קִרְיָאָה תָּמָה דְּכָל לִשְׁוֹן שִׁיקְרָאָה נְעִינִין קִרְיָאָה תָּמָה;

וְכַתָּב הָרֹאשׁ"ד וְז"ל אֵין זֶה מְקוּבֵּל עַל הַדַּעַת לְפִי שֶׁכָּל הַלְשׁוֹנוֹת פִּירוּשׁ הֵן וְיָי וְיִדְקָן אֶחָד פִּירוּשׁ עֲבִיל"ו וְז"ל שְׂכוּנוֹת רַבּוּי שֶׁשֶּׁכִּימָר צִיּוֹר הַמֶּלֶךְ יֵאמָר הַצִּיּוֹר הַיּוֹתֵר וּמִסִּים לְאוֹתָהּ מִלֵּאן הָיָה וְלֹא יֵאמָר שֶׁצִּיּוֹר מִשְׁבֹּשׁ שְׁדֶּךְ קָם צַעֲלֵי אוֹתוֹ הַלְשׁוֹן לְאוֹמְרוֹ כִּינ שֶׁאֵין הַצִּיּוֹר אוֹמֵר אוֹתוֹ לֵפִי שֶׁאֵינוֹ מִשְׁמַעוֹת הַמֶּלֶךְ אִלּוּ לְפִי שֶׁ צִיּוֹר יִפָּקֵם מִמֶּנּוּ חֵן גִּל דְּבַר פֶּסוּט:

יא הקורא למפרע בו. משנה פ"ג דזרכות (דף ט"ו.) מפרש רבינו דהיינו בסדר הפסוקים אבל בסדר הפרשיות יא' דזיעבד דלכתחלה לריד להקדים שמע

לחם משנה

וצריך להאריך וכו'. ברש פרק היה קורא (דף י"ג ע"ג): וצריך שלא יחשוף וכו'. שם אמר רב אשי וכלבד שלא יחטוף הדיים ופירש"י ז"ל בשביל אריכות הדל"ת לא ימרה בקריאתה שלא יקראנה בחטף בלא פת"ח ואין זה כלום ע"כ. ורבינו נראה שמפרש כן אם זה חטף הדי"ת עם הדל"ת כיון שזה שהה בקריאת האל"ף ויחזר מהח"ת נראה שהם צ"ד דברים נפרדים שאם האל"ף והח"ת הימה אחת למה לא קרא האל"ף צמהירות כמו שקרא הח"ת אלא נראה ש"ו האל"ף היא מביא נראה ולכן קוראה בהצמחה וה"ו באומר אי סל. זה מביא אתה שם"י דבריו"י ב' קורא אחר ששם וכו'.

יֵאָכָב אֵם הַקְּדִים פָּרְשָׁה וכו'. עֵינַי בְּפִירוֹשׁ רִבְנִי [וְיֹנָה] וְלֹא בְּהַלְכוֹת שֶׁשֶׁבַח מֵה שָׁק
כֹּל הַאֲמֹר מִדִּים מִשְׁתַּקֵּין אֲמוֹ וכו' (עֵינַי בְּכַ"מ) וְתִי לֵה וּפִירֵשׁ"י וְזוֹ
פִי בְּהוֹפֵךְ וּפִירוֹשׁ רִשִּׁי וְלֹא אֲחִי שֶׁפִּיר לֶשֶׁן הַגְּמֵרָה בְּנֹמֵי דְקֵאמֵר לֵ"ק וכו' דִּהְרָאשׁוֹן
הַבְּרִיחָא שֶׁהִתְקַשָּׁה וּפִירוֹשׁ רִבְנִי וְלֹא אֲשֶׁר

הגהות מיימוניות

ב [י] ירושלמי מוסיף שם כגון וחרה אף ה"א בא' מתחלפות ור"י א"פס מוסיף ורואים אותו
אחרתם וכתבו ושיעמם: [ז] וגם י"י תלת ירוח בין היום ובין על לבבך בדיואית במקום
שהגנו. [ח] והדמור הופיץ אצלם היום לאברהם: [ט] "אמ"ר רבנן ז"ל ויאמרו לאמת ואיני
נפסקי היינו כשקורא הפרשיות כסדר תחנת הכמים עכ"ל המור סימן ס"ד: י"ב [י] רש"י כתב
איפאא בגרין זה וכתב המור שיש לחשו לדברי שניהם: [יג] ראב"ה כתב דאין לחלק בין
הפסם שתיחל להפסם דיבור:

הוא מקובל על הדעת לפי שכל הלשונות פירוט זה ומי ידקדק אחר פירושו ע"כ. ואני אומר כי קבלת
הדקדק שצריך לדרקדק בצאמו הלשון שלא ילא משמעות הדבר מעיין לעיין וכן כזה ה"ס ו"ל כל דבר
אכל על פה יכולת לציירו. ומלא זה הענין תמיד בכל הלשונות שמענו בלועזות ואינה נכירה לפנים
ההנאות: יא הקורא למפרע בו' עד במורה. פ' היה קורא דף ט"ו: קרא פסוק וחזר וקרא בו'
אם התמנה

[1.1] - [1.8]

א מ"י פ"א מהלכות נדרים הלכה טו סמג לאוין רמב"ט טו"ע י"ד סומן ר"ו סעיף א:
ב מ"י פ"א מהלכות נדרים הלכה טו סמג לאוין רמב"ט טו"ע י"ד סומן ר"ו סעיף א:
ג מ"י פ"א מהלכות נדרים הלכה טו סמג לאוין רמב"ט טו"ע י"ד סומן ר"ו סעיף א:
ד מ"י פ"א מהלכות נדרים הלכה טו סמג לאוין רמב"ט טו"ע י"ד סומן ר"ו סעיף א:
ה מ"י פ"א מהלכות נדרים הלכה טו סמג לאוין רמב"ט טו"ע י"ד סומן ר"ו סעיף א:

הגהות וצינונים

(א) כ"ה בבב"א: (ב) ליתא בבב"א: (ג) כ"ה בבב"א: (ד) הוה"ק בדפ"א: (ה) כ"ה בבב"א: (ו) הוה"ק בדפ"א: (ז) ע"פ רמב"א: (ח) כ"ה בבב"א: (ט) ע"פ רמב"א: (י) כ"ה בבב"א: (יא) הוה"ק בדפ"א: (יב) כ"ה בבב"א: (יג) כ"ה בבב"א: (יד) כ"ה בבב"א: (טו) ע"פ רמב"א: (טז) כ"ה בבב"א: (יז) כ"ה בבב"א: (יח) כ"ה בבב"א: (יט) כ"ה בבב"א: (כ) כ"ה בבב"א: (כא) כ"ה בבב"א: (כב) כ"ה בבב"א: (כג) כ"ה בבב"א: (כד) כ"ה בבב"א: (כה) כ"ה בבב"א: (כו) כ"ה בבב"א: (כז) כ"ה בבב"א: (כח) כ"ה בבב"א: (כט) כ"ה בבב"א: (ל) כ"ה בבב"א:

ובגמרא (ס) איפליגו זה דריש לקיש סבר דכינויים לשון שצדו חכמים להיות נדרים צו בכל מקום ובכל זמן כי היכי דלא לימא קרבן לה' דילמא אמר לה' קרבן והוא אסור שהוא קרוב להויה שם שמים לבטלה ורבי יוחנן סבר לשון אומות שקורין לקרבן קוים ולשבעה שצומה ואם צאמות מקום בלנד נדר או נשבע בשמות אלו הרי זה נדר או שצומה גמורה מן המורה והלכתא כר' יוחנן. וצמקומות אחרים שאין נוהגין בכינויים אלו לא היו נדר ולא שצומה אלא אם יש להם כנויים אחרים חייב בהם. ומסתברא דלשון לע"ז וער"ב וכו' צו ככינויים חשיבי ואסור בהן.

והוי יודע דכי היכי דיש ידות וכינויים לנדר איסור ושבעות ונזירות ה"ה לנדר הקדש שאומר אתן כך וכך לגבוה או לעניים או אעשה מצוה זו אע"פ שלא אמר הרי עלי חייב משום ידות וכדאמרין לקמן בפרקין (ת). האומר אשנה פרק זה נדר גדול נדר לה' אלהי ישראל והיינו משום ידות נדרים הקדש וכן כל כיוצא בו.

ובן הדין צאומר הרי עלי להציא קוים קוים חייב בקרבן משום כינויים וכדמין כל כינויי חרמים כחרמים דחרמים הוי לינשא דהקדש מלשון כל חרם ציראל (גמדר ית, יד) וסתמן להניס עד שיפרש לבדק הבית (י:). ומשמע נמי לינשא דאיסורא כדכתיב (שופט ג, ח) 'חרם כל רכושו שפירשו שיאסרו כל נכסיו וכדמין (מ:). הרינו עליך חרם הרי את עלי חרם שפירשו אסור והוי יד נדר איסור הילכך לא האומר הרי זה חרם או חרך היינו חרמי כהנים וכל האומר הרי זה אסור כחרם הוי נדר איסור גמור דצמרי כהנים קאמר והוי כאומר ה"ז אסור בקרבן.

וב"ה האומר ה"ז עלי חרם פירוש הרי זה עלי אסור והוי ידות נדרים ומתני' דקתי חרמים כחרמים (י"ד) לענין חרמי כהנים איירי ולומר דנדרים הקדש נמי איכא ידות וכינויים. ונקט לשון חרמים טפי משאר הקדשות משום דדמי לנדר איסור שיש בו משמעות איסור דודאי לא איירי צמרי נדר איסור דהא מו למה לי כיון דקתי כל כינויי נדרים כנדרים (י"ה) כ"ה כ"ל מניי לשונות נדרים, אלא ודאי מעיקרא קתי כל כינויי נדרים כנדרים לענין נדר איסור דהוי עיקר מכלתין וצחר הכי קתי חרמים כחרמים לענין נדר הקדש וסמכו לו למה שאמר בגמרא (ג:). דלידי דתנא נדרים מידי דמיחסי חפלא תנא חרמים מידי דמיחסי חפלא עליה כלומר חרמים דעלמא. ובגמרא מוכח (ס) שדוקין על ידות נדרים כנדרים והוא הדין על הכינויים:

שבועות בשבועות. פרש"י ז"ל צופו משמתינו (י). כגון שאמר שצומה שבועה וכן נדר (י"ג) צמיה' נמי הוי כינוי לשבועה מפני שהוא כינוי למומי דמתרגמינן שבעה (צדאית טו, כח) מומתא. וכי תנן דשבעה ושבעה לא מייחייב אלא משום כינויים דוקא כשלא הזכיר את השם אלא אם הזכיר את השם אפילו לא הזכיר שבעה כלל הרי זה שבעה גמורה (י"ד) בין שהזכיר את השם או אחד מן הכינויים וכדאמרין במכלתין (כג:). מארי כולא לא אינלא וואמרינן בפרק אין מעמידין צמם' ע"ז (כח). לאלהא דשראל לא מגלינא. וכן כשהזכיר שבעה מפיו אע"פ שלא הזכיר השם ולא כינוי שבעה חמורה היא ומייחייב עליה קרבן בין בשבעה צטוי בין בשבעה העדות לרבנן (שבעות לה:). דלא גמרי אלה אלה מקטוע לשבעה העדות. ואף לר' חנינא בר אבדי לא פליג אלא בשבעות העדות לענין קרבן דגמרי אלה אלה מקטוע מה להלן בשם אף כן בשם אלא בשבעה צטוי מודה דמייחייב קרבן ואף בשבעה העדות מודה דחייבא שבעה עליה אלא דפטור ליה מקרבן ורבנן פליגי עליה ומייחייב ליה קרבן וכדמין (שם ע"א). משביע אני עליכם שבעה אסורכם אני בשבעה וכדאמרין צפ' שבעה חנין (שם כ:). מצטא שבעה איסור שבעה. ומאי דתנן התם (לה:). צחנן ורחוס ובכל הכינויים ה"ז חייב ה"ה צל שום כינוי כל שזכיר שבעה, ולא תתיין אלא לאפקי ממאן דאמר בשמים ובארץ דלא הויה שבעה:

מיהו סברא דמין הראב"ד ז"ל (השגות פ"ב מהלכות שבעות ה"ג) דאע"ג

כל כנויי נדרים כנדרים חרמים כחרמים שבועות כשבועות נזירות כנזירות. פ"י שני ענייני נדרים הם. האחד נדרי הקדשות והוא כל שמקבל עליו לתת דבר לגבוה, הן קדשי (שמים) (י"ג) מוצתא הן קדשי צדק הבית וכן הנזיר לנדקה או (נ"ה) הנזיר) המקבל עליו לעשות שום (נ"ה) דבר מלוה וזה הוא שאמר הכתוב (דברים כג, כד) מולא שפתין תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך (נ"ה) אשר דברת צפין וכו' וכתיב קמיה (שם כג, כז) כי תדור נדר לה' אלוקיך לא תחזיר לשלמו ודרשין להו צפ"ק דר"ה (י). בקדש גבוה ולדקה. ונדר זה צפני פנים או שאומר הרי זה או שאומר הרי (י"ה) עלי.

והענין ה' הוא נדרי איסור שהוא אסור על עצמו דברים המותרים לו הן מדברים שלו או של אחרים (י"ה) אלא שאסור על אחרים דברים שלו וזה שאמר הכתוב (במדבר ג, ג) כי ידור נדר לה' וכו' לאסור איסור על נפשו. (והיינו) (י"ה) נדרי הקדש מפורשין בסדר קדשים ודיני נדרי איסור מפורשין במסכתא זו.

ושלשה מיני נדרים הם נדר גמור ויד הנדר וכינוי הנדר. נדר גמור הוא כל שגומר לשון נדרו כולו בלשון מחוקן והוא שאסור דבר המותר כדבר האסור מתחת נדר או הקדש כגון שאומר ככר זה אסור עלי צאכילה כקרבן או כהקדש וכיוצא בו א"כ ככר זה אסור עלי כקרבן ולאפקי האומר ככר זה עלי אסור כנבלה שלא אמר כלום כדאיתא במכילתין (ג:). וכל כה"ג שחולה איסור נדרו בהקדש לא חשיב מתפסם צמד דלא חשיבא התפסה אלא כשאומר הרי עלי כזה (י"ה) אלא כשאומר איסור נדרו צפירוש או בידות שהוא כמפרש אע"פ שחולה איסורו דבר אחר שיהא כקרבן אינו אלא כמפרש איסור נדרו ואיסורא מנפשיה חייבא אככר זה ולא מתחת התפסה של זה וזה מצאנו (י):

ויד הנדר הוא כל שלשנו מחוקן אלא שלא גמר לשון נדרו אלא יש צממע מה שפירש ללמד על מה שלא פ"י ונלמוד ממנו (והא) (י"ה) והוא מלשון ידות הכלים (שם ס"א). שכל הכלי נאחז מתחתו וזה על ג' דרכים. יש מהם ידים מוכיחות והוא כשיש צממע לשון או הוכח צענינו ועסקיו שנחכוון לאיסור אכילה או הנאה כגון שאמר ככר זה עלי קרבן או אסור וכאומר מודרני ממך שאני אוכל לך. וכן צמיר שאמר אהא והיה נזיר עובר לפניו הוי ידים מוכיחות דאהא נזיר קאמר (מכילתין טו). וכן כל כיוצא בזה. והשני הוא ידים שאין מוכיחות כלומר שאין הוכח גמור צענינו ולא בלשון שנחכוון לאיסור כגון האומר ככר זה עלי שזה יד לקרבן ולא לנדר איסור כדאיתא בגמ' (י). צמתי' וכן האומר מודרני ממך מרוחקי ממך כדאיתא לקמן.

והג' שאפילו יד כלל לא חשיב ולא הוי כלום לכ"ע כגון האומר ככר זה או שאומר חצירו קוים ככר זה עלי ואמר הוא אחר זמן ועלי. וכדאמרין (נזיר כ:). צאומר הרינו נזיר ואמר חצירו אחר כדי דבור ואני דלא הוי נזיר ואפילו למ"ד ידים שאין מוכיחות הויין ידים. וכן מי שאמר אהא ולא היה נזיר עובר עלי דלימא אהא צמתי' קאמר (שם ג:). ואפילו יד שאינו מוכיח לא חשיב כדפרישית צפ"ק דקידושין (ה: ד"ה וזהו קאמר).

וקי"ף ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים (י"ה). ואפילו ידים מוכיחות דהויין ידים היינו מן הסתם או שאמר שנחכוון צאכור כראוי אלא אם פ"י שלא נחכוון לך ה"ז מותר ולא חשיב דברים שבלב דתנן (לקמן כ:). נדר צחרם ואמר לא נחכווני אלא לחרמוי שם הרי הוא מותר הלכך מי שאמר ככר זה עלי אסור ואמר לא נחכווני אלא שיהא אסור כחזיר וכנבלה הרי זה מותר שאינו קוים לשון נדרו וקולר תלוי צאכור וכן כל כיוצא בזה. ובינוי הנדר הוא שגומר לשון נדרו אלא שאין לשון מחוקן שאומר צלשון אחרת והוא מלשון המכנה שם לחצירו (נ"ה) נ"ה) כלומר שקורא אותו בשם אחר שאינו שמו (אפאצן) (י"ה) אף כאן כיוצא צו שקורא לקרבן קוים או קוים או קוים ונזיר נזיר נזיר נזיר. וקורא לשבעה שבעה שקוקה ולחרם חרך וחרף כדמפרש ואילך צמתי' לקמן (י:).

(ר"ה)

כל "כנויי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים ושבועות ונזירות כנזירות" האומר לחבירו מודר אני ממך

במקום יוסף

כל כנויי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים ושבועות כשבועות ונזירות כנזירות. פ"י הנדר הוא צ' עניינים נדרי הקדש ונדרי איסור מדכתיב (דברים כג, כד) מולא שפתין וגו' דרש"י פ"ק דר"ה (י). קדשי מוצתא קדשי צדק הבית ולדקה כדאמרין התם צפין (דברים סט) וזו לדקה וקבעו להם חכמים זמן לתשלומין שלם רגלים ולנדקה אמרי דמייחייב לתת אותה לאחלתי ודיני נדרים אלו מפורשים בסדר קדשים נדרי איסור הם מפורשים במסכתא זו ונפקי מדכתיב (במדבר ג, ג) כי ידור נדר לה' וגו'. והם ג' דרכים עיקר הנדר וכנוי הנדר ויד הנדר. עיקר הנדר הוא שיאמר תלמוד בבלי <עז והדר> - יז נדרים / תלמוד בבלי {עמוד 317} {743502}

הלכות קריאת שמע סימן סא סב

צו באר הגולה קיצור חזו"א

א (מ) השומע ק"ש מפי חברו (ומתכוין לנאמן, והמשמיע מתכוין להוציא) יצא ידי חובתו. לא מבעיא אם עדיין לא יצא הקורא ידי חובתו, אלא אפי' אם יצא כבר ידי חובתו, יכול להוציא את חברו, דע"י שהשומע יוצא ידי חובתו, חלה על הקריאה שם קריאת מילה, אבל לולא מצות הקריאה של השומע, חשיבא קריאה זו כקריאה בתורה. כ"ע א' ק"צ סיכום.

ו הכתובים שם ז' ר' יונה פ"ב דמכות מההיא דפסוקים נ"ו ח פסוקים הריב"ש פ"מ ק"ו ס' פסוקי היסוד

א מכות ט"ו וזכר יוסי ב' ס' י"ג פסוק ל"ב

בפסוקי דזמרה ובתפלה צריך לדקדק בכך: הגה והוא הדין הקורא בתורה ונכחמים (לה) יש ליהרר (נ"י נשם הד"ק): כג' צריך לדקדק שלא ירפה החזק ולא יחזק הרפה ולא יניח הנד ולא יניד (יג) (לו) הנח: כד' צריך לקרות קריאת שמע בטעמים כמו שהם בתורה: הגה אצל לא נהגו (לז) כן נמדינות אלו ומ"מ המדקדקים מחמירים (יד) [ו] (לח) נקב: כה' (לט) "כשיאמר וקשרתם לאות על ירך ימשמש בתפילין של יד וכשיאמר והיו לטוטפות בין עיניך ימשמש בש"ר וכשיאמר וראיתם אותו ימשמש בב' ציציות שלפניו (וע"ל ס' כ"ד סעיף ה' א'): כו' (מ) "יש נוהגים לקרות קריאת שמע בקול רם ויש נוהגים לקרותו בלחש: הגה ומכל מקום יאמרו פסוק ראשון נקול רם וכן נוהגין (כל זו):

סב מי שלא דקדק בק"ש או לא השמיע לאזנו. ובו ה' סעיפים:

א "אעפ"י שמצוה לדקדק באותיותיה קראה (א) ולא דקדק בהן (ב) יצא: ב * ביכול לקרותה

שערי תשובה

המ"כ רק להזהר שיחמור מלת אף היטב שלא יהיה קורא אפדני ע"ש ואפשר שהטעם של ההפסק קצת שלא יהא נראה כאומר שאף ה' יתרה ר"ל גם ה' יתרה ע"י מלמד אחר כיון שע"כ יש להפסיק קצת בין מלת וחרה לאף דלא לשממע וחרף ולכן אין להסמיכו כ"כ אל מלת ה'. ומ"מ לא יהיה הפסק ניכר כ"כ כמו שכתבתי לענין כלל לנצח: [ו] בך. ענה"ט ועיין נש"ל בשם ספר שמי דיות שכתב שד"ב הקהילות נוהגין לקרות בטעמים אך אין מפסיקין בסוף פסוק כמו שעושה הקורא בתורה. ואדרבה יותר צריך להפסיק בס"פ מבטום טעם אחר וכן ראוי להזהר בטעם טרחה והבטח וזכר זה כשיגיע אל כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות מהרף ובסוף פ' יצאית אני ה' אלהיכם אמת יש במלת אני טרחה והגיו מנאחר למה אמר דעה"ה אלה ה' כי אני עבדך כו' והנה באומרו אני עבדך אני משולל שלא יהא גם איש אחר עבדך רק אני עבדך וכבר ימצאו אחרים ג"כ עבדיו כאלו הם עבדך וזהו טרחה ששם אני ה' אלהיכם ואפשר שגם אחר יהיה אלהיכם אצל כשאלה קורא אני בטעם טרחה או משמע אני ולא אחר וכו'. ואינו רחוק בעיני שלכתחלה סיים הקב"ה פרשה זו כך כדי לרמוז היחוד בסוף ק"ש ונמצא המעשים מקיים כמה שהחמיר עכ"ל ע"ש. וע"ש עוד בשם ספר שמי דיות שכתב בשם מהר"מ דאחא בזה רבי פלוני מצא מת ובדק בפיו ובחוטמו ובעיניו ולא מצאם בו אחר נודא לא נוהר בדברים שנאמת ויצי עכ"ל:

ביאור הלכה

* יכול לקרותה בכל לשון. עיין במ"ז במה שכתבתי ה"ה בחפלה ובהמ"ז וקידוש וכו'. והנה אף שהמ"א כתב בשם המוספות דנקידוש ונכרת המלות והלל יוצא אפילו אינו מבין הלשון כבר פסקו האחרונים [הק"ע על הירושלמי פ"ז דקטורה ובספר מגן גבורים ובהגהות ר"א לאנדאן] והכרחו נכמה ראיות דאין יוצא. ומש"כ במ"ז דכלה"ק אפילו אינו מבין הלשון יצא עיין בפמ"ג שמתפק מזה ומהחמא שהעלים עיניו מדברי הלבוש בסיומן ק"ג שכתב בהדיא שם דהמנצח יוצא אף אם אינו מבין הלשון ובאמת שם בסיומן ק"ג לא נסתפק מזה כלל והעמיק שם דברי הלבוש לדינא. וכן כתוב לדינא למעשה בהגהות ר' אלעזר לאנדאן בפ"ז דקטורה ע"ש. ומה שכתבתי עוד במ"ז דזה אין מצי וכו' משום דלענין נראה דכלה"ק נודא לא יצא בק"ש כי אף אם נאמר דמה שאמרין בכל לשון שאלה שומע לא קאי על לשה"ק דמי אפילו אינו שומע אותו כלל לא נתבטל ממנו שם לשון יו"ט עכ"פ מי עדיף מאס קרא ולא כיון דלא יצא ע"כ כתבתי דזה אין מצי וכו'. ודע עוד דנ"ל בפשיטות דלוחן דברים הנאמרים בכל לשון הוא דיוקא אם אנשי אותו המדינה מדברים כך אבל אם אנשי המדינה אינם יכולין לדבר זה הלשון ורק הוא ועוד אחרים יודעים זה הלשון זה לא נחשב לשון כלל למדינה זו שאינה מכרת בזה הלשון דשאלמא לשה"ק הוא לשון מלך העצם משא"כ שאר לשון אינו כ"א מלך העצם המדינה וכיון שאין אנשי המדינה זו מכירין בלשון זה לא נקרא לשון כלל וראוי לדבר מקידושין ו' ע"א האומר חרופתי ביחודא מקודשת שכן ביחודא קורין לארוסה חרופה אבל בשאר מקומות אינה מקודשת אף שגניהם כיוונו לשם קידושין וקדושין הוא בכל לשון אעפ"כ כיון דאין לשון זה לשון קידושין בלשון המקום הו' כאלו נתן כסף ולא אמר כלל דליה מקודשת וכן כתב הרא"ש יו"ט דנענין שיאמר לשון קידושין שגאומי מקום [לכד דעת הרמב"ם דמחמיר בחרופתו] וכעין זה מצאנו בכתב ג"כ ברע"ב"א על האלפס של נדרים רפ"ק דכלל

דיוקא ביחיד המוציא את היחיד אבל יחיד המוציא את הרבים או יחיד המוציא את השנים נכמה"ז אפילו אינם מבינים בלשון הקודש יוצאים: א (א) ולא דקדק. אין הענין שלא הזכיר התיבות והאותיות שנודא לא יצא אצל ענין לא דקדק הוא שלא נתן ריוח מן הדברים או שלא התו' הו' של תזכרו וכדומה וכנ"ל בסיומן ס"א [נ"ת וכו'] בשם החינוך וכן מוכח מפרש"י שם במתניתין דף ט"ו ע"ש ומהגמרא שם ע"כ ע"ש:]

(ב) יצא. מ"מ יזהר מאד לכתחילה בזה ואיתא בש"ס המדקדק בהן שכרו שמננין לו גיהנם שהוא מדה כנגד מדה שמאחר שהוא מעורר שער הציון

(כ) ב"י בשם רד"ק: (כא) מ"א: (כב) כ"י: (כג) ד"מ: (כד) מוכח מהגר"א והב"ם לעיל בסיומן כ"ח:

הגהות ותיקונים: ד' א':

הלכות קריאת שמע סימן סב

(ג) בכל (א) לשון ייזוהר מדברי שיבוש שבאותו לשון וידקדק בו כמו בלשון הקודש: ג (ד) יצריך (ה) להשמיע לאזנו מה שמוציא בפיו * ואם לא השמיע לאזנו יצא (ו) ובלבד שיוציא בשפתיו: ד * אם מחמת חולי או אונס אחר קרא ק"ש בלבו (ז) (ח) יצא: הנה (ח) * ואף לכחלה יעשה (ג) [ג] כן אם הוא במקום שאינו נקי לגמרי ואינו יכול לנקותו משום אונס ירהר בלבו ובלבד (ט) * שלא יהא מקום מטונף

ג ר"מ פ"ב מהלכות ק"ש ד' זכרות ט"ו וכת"ק' ה' ספ"ח לדעת הירושלמי

שערי תשובה

[א] לשון ענה"ט ועיין לעיל סי' נו"ן ס"ק ב' במג"א וד' אפרים שם ועיין לקמן ס"ס ק"א לענין חפלה בכל לשון ומ"ש בד' אפרים שם: [ב] יאל. ענה"ט ועיין בשאגת אריה סי' ו' שהאריך במדבר ואינו שומע דחייב בק"ש ובכל המלות המתקין בדבור פה ואעפ"י שאינו יכול להשמיע לאזנו לית לן בה ואם שומע ואינו מדבר ג"כ יאל ע"י הרהור הלכ ואין זה דומה אל דבר הראוי לזילה ע"ש: [ג] כן. ענה"ט ועיין לעיל בשערי תשובה סי' ד' ס"ק כ"ח"א מ"ש בדין זה בשם הנרי:

(א) לשון. ודוקא שמצין הלשון וה"ה בחפלה וזה"מ. אבל קידוש וזכרת הפירות וזכרת המלות והלל יוצא אפילו אינו מצין הלשון חוס' רפ"ד דסוטה מ"א. וע"ל סי' קצ"ג ס"א ופי' בשכנה"ג: (ב) יאל. וכ"ש דיוצא בשומע ק"ש מאחר. ע"מ וכ"כ מהר"א ס"ח ס"א מ"א ועיין מ"א סי' ס"א ס"ק ט"ו. וכתב ע"מ ונראה דדוקא במצין הלשון ואפי' בזה"ק בעינן דוקא שיצין השומע עיין סי' קצ"ג ס"א. ובשכנה"ג הביא בשם זכרת אברהם דדוקא בחד המוליד את היחיד אבל יחיד המוליד את הרבים או יחיד המוליד את השנים בזכרת המזון אפילו אינם מציינים בלשון הקודש יוצאים ע"ש. כתב הפר"ח מסתברא שכשיסתלק האונס אם עדיין לא עבר זמן ק"ש מחייב לחזור ולקרוא דהא קי"ל הרהור לאו כדיבור דמי ע"ש והיד אהרן חולק עליו ופסק דאינו חייב לחזור ולקרוא ק"ש כיון שכבר יאל י"ח כשהגיע זמן ק"ש בהרהור דבאזנה שעה שהיה אונס הרהור כדיבור דמי ע"ש: (ג) כן. מזה"ש ללמוד במי שזמא בלילה במטמו שא"ל לו ליטול ידיו ולנדרק ירהר הנכרה בלבו וישתה. ט"ו. (ובספר אליה רצה חולק עליו ע"ש והביא ג"כ בשם פרישה שחולק על הכ"י דבכל משנה ברורה

עלמזו בזה ומניע את חומו הטבעי לדקדק באזהרות ובשכר זה החוס הטבעי שהוא מעורר מנינין לו כנגדו חוס אחר שהוא בגיהנם [ב"י]:

משנה ברורה

לשון היינו הלשון שמדברים באותו מקום. ולפ"ז מדע לנכון דמה שכתבנו במ"ז דלר"ן ג"כ שיצין מה הלשון היינו דאינו מועיל מה שאנשי המדינה מדברים מה הלשון והמספוט שמקילין בקידוש וזכרת המלות וכו' הוא דוקא באופן זה (*): * ואם לא השמיע לאזנו יצא. אפילו בק"ש וכ"ש בשאר מלות כדאיכא בזכרות ט"ו ע"כ במג"א וכן פסקו כל הפוסקים וחמיה רצה על השערי תשובה והנרי יוסף לקמן בסיומן קפ"ה שהעתיקו בשם הספר חרדים דרוב הפוסקים סוברים דאם לא השמיע לאזנו לא יאל דהוא נגד גמרא מפורש בגי' ואולי כוננו דלא יאל המלות מן המורה דכ"ג ובר"ק ושלמות עימו ע"י דכתיב שמע השמע לאזניך וכו' וי"פ: * יצא. עיין במ"ז במה שכתב ע"כ כשיסתלק האונס כן הוא הסכמת הפר"ח וא"ר ומטה יהודה וננין עולם והמגן גבירים ועוד אחרונים דלא כהמקילין בזה והפמ"ג רצה ללמד ולומר דהמחבר פוסק כמ"ד מדאורי"ה הרהור כדיבור דמי בבי' בסיומן פ"ה ובסיומן קפ"ה לא משמע כן וכן מוכח מדאורי"ה הגר"א דהמחבר בעצמו סובר הרהור לאו כדיבור דמי ובאמת בעיקר הדין אי הרהור כדיבור דמי או לא אין ראוי להסתפק בזה אחר דעת רוב הראשונים וכמעט כולם נוטים ללאו כדיבור דמי הלל המה הר"ח והאשכול והרבינו יונה והרא"ש והאור זרוע והרא"ד והמרדכי והטור והרבינו ירוחם והשו"ע כלם פסקו דהרהור לאו כדיבור דמי וכן מוכח ג"כ דעת רש"י בזכרות דף ט"ו ע"כ בד"ה בלבו שלא השמיע לאזנו משמע אבל בהרהור לא וכדפירש הרא"ש ורבינו יונה ושאר הראשונים בצריחתו זו וכן המאור בפרק מי שמתו מפרש לצריחתו זו כן [רק שראיתי חידוש בדבריו דמשמע מניה קלם שם דהוא פוסק כרוב חסדא רק משום דהוא ספיקא דאורייתא א"כ לדידיה בשאר זכרות אס בך ע"י הרהור יוצא דדיעבד ומשאר פוסקים דכתבו סתמא דהלכה כר"ח מכה ההיא סוגיא דשבת ק"נ לא משמע כן גם הוא בעצמו כתב שם לבסוף דרב חסדא עדיפא מכה ההיא סוגיא משמע דלא בירא ליה דעמו בזה גם מטור ושו"ע לקמן בסיומן ר"ו משמע דה"ה בשאר זכרות דרבנן] וכן הא"ר כתב דכל הפוסקים שראה כולם סוברים דהרהור לאו כדיבור דמי לנד מהרמב"ם והסמ"ג שסוברין דזכרות אפילו בהמ"ז שהוא דאורייתא הרהור כדיבור דמי דיעבד ורא"ז מפרין על המדה דאפילו בק"ש הרהור כדיבור דמי וכיון דכל הראשונים חולקין עליהם להכי סתמו העוש"ע דלא כוונתיהו וכן כתב הב"ס וא"ר והוא פשוט. ובמ"א ראיתי שכתב דמי שהרהר הנכרה בלבו ע"ש ולענ"ד בזהמ"ז צודאי יחזור ויבדק ואפילו בשאר זכרות הסומך על כל הראשונים דלעיל צודאי לא הפסיד: * ואף לבתחלה וכו'. האי דינא לאו דוקא לענין ק"ש דה"ה לענין חפלה ושאר זכרות כמבואר בנרי" [ומשמע שם מלשון דמדינא אינו יוצא בחפלה בהרהור ועיין לקמן בסיומן ק"א במ"א סק"ב] ולא דוקא אם המקום אינו נקי דה"ה אם הוא בעצמו אינו נקי לגמרי כגון שנגע בידיו במקומות המכוסים דאם היו ידיו או שאר מקומות מגופו מטונפות ממש צודאי אפילו הרהור אסור כן כתב הפמ"ג לקמן והוא פשוט ונ"ל דכ"ז אס יודע צודאי שמתנופפות אבל בספק אפשר דיש לסמוך ולהקל בזה בענין הרהור בכל הזכרות לנד מק"ש וחפלה לפי מה דמבאר לקמן בסיומן קפ"ה ס"ה עי"ש אך יש לזכור דשם רק לענין דיעבד ומ"מ אם הוא מכוסה ג"כ יש להקל דיש בזה ג"כ דיעות בין הראשונים: * שלא יהא וכו'. עיין במ"ז במה שכתב לענין השמיעה במרחץ ששלא כדן הוא ולישנא דהמ"א גרס להם לטעות בזה ובאמת לענ"ד דבר זה פשוט מאוד דאין

(*) אמנם עינינו נבי' מר"ג ס"ס דלכאורה לא משמע דזכרתי ואולי דנמנלה הקילו משום פרסום הנס אולם בר"ן שם בזה ענינא לא משמע כחילוקו יו"ע למעשה:

שער הציור

הגהות ותיקונים: א) י"ג: (א) אליהו רבה ופרי מגדים: משנה ברורה - א <קיצור חזון איש> / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב {עמוד 197} {743502}

פירוש שמות ל כי תשא הרמב"ן ששה

במסכת שקלים [א, ג-ד]. ועוד כי שקלים לקרבנות אינם מבין עשרים שנה ומעלה אלא משהביא שתי שערות חייב לשקול, וכן מפורש שם. אבל צוה הכתוב [בפסוקים יב-יד] שיביאו למלאכת המשכן תרומה חצי השקל לכל העובר על הפקודים מבין עשרים שנה ומעלה, ורמזו [בפסוק ט"ו] העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותיכם – י"שכל הצריך כפרה שהגיע לכלל חיוב המצוות יביא מחצית השקל אחד לקרבנות.

(יא-טז) ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם.

(יג) מחצית השקל בשקל הקדש. קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל, כי מלך גדול היה, וקראו למטבע ההוא שקל בעבור שכל המטבע במשקל שלם, אין בו פחת ולא כסף סיגים. ובעבור שמשקלי הערכין ופדיון הבכור במטבע ההוא שהם קדש, וכן שקלי המשכן, וכן כל כסף קצוב האמור בתורה, יקרא לו הכתוב שקל הקדש.

וכן הטעם אצלי במה שרבותינו קורין לשון הקדש, שהוא כן מפני שדברי התורה והנבואה וכל דברי קדושה כלם בלשון ההוא נאמרו, והנה הוא הלשון שהקב"ה ית' שמו מדבר בו עם נביאיו ועם עדתו, "אנכי" ו"לא יהיה לך" [לעיל כ, ג-ג] ושאר דברות התורה והנבואה, ובו נקרא בשמותיו הקדושים, אל, אלהים, צבאות, ושדי, וי"ד ה"א, והשם הגדול המיוחד, ובו ברא עולמו וקרא שמות שמים וארץ וכל אשר בס, ומלאכיו וכל צבאיו י"לכלם בשם יקרא, מיכאל וגבריאל,

תכלת מרדכי

(יג) ל'כלם בשם יקרא, עי' וישלח ל"ג כ' 27.

כור זהב

י"אן שכל הצריך כפרה, וכתב הרא"ם ז"ל ודבריו אלה תמוהים מאוד שמדבריו נראה שהיו ישראל מביאין במדבר קרבנות צבור בכל יום, ולכן צוה שיתנו כל הצריך כפרה שהגיע לכלל חיוב המצות מחצית השקל לקרבנות, ואין הדבר כן שהרי בספרי שנו בהדיא ויעשו את הפסח בגנותן של ישראל הכתוב מדבר שלא עשו אלא פסח זה בלבד שנאמר הזבחים ומנחה הגשתם לי במדבר. ועוד אמרו עולת תמיד העשויה בהר סיני ר"א אומר מעשיה נאמרו בסיני והיא עצמה לא קרבה וכו' ע"ש. והגם שאיני כדאי להרים

ראש נגד דברי רא"ם ז"ל אעפ"כ תורה היא. ונלפע"ד שאין כאן שום תמיה על הרמב"ן ז"ל שהרי לדעת רש"י שסובר דהמנין שבפ' במדבר היה לקרבנות צבור והמנין ההוא כבר היה אחר מעשה העגל, ואעפ"כ כתב רש"י שנתנו כל אחד מהם מחצית השקל לקרבנות צבור, וא"כ על כרחין רש"י אזיל בשיטת הסוברים שהקריבו ישראל במדבר קרבנות הצבור, כמ"ש במס' מו"ק דף ט"ו ע"ב 28 כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושלחו קרבנותיהם, וכפשטא דמתניתין דמנחות דף מ"ה 29 דכל האמור בחומש

(27) דנאמר שם: "ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלהי ישראל", וז"ל בתו"ד: ודע כי המנהג הזה בישראל כן, שיקראו השמות בשבחי האל כמו צוריאל (במדבר ג לה), צורישדי (שם א ו), כי יגיד הקורא שהאל הוא צורו ושדי צורו, וכן עמנו אל (ישעיה ז יד), וכן שם המשיח ה' צדקנו (ירמיה לג טז), ושם ירושלים ה' שמה (יחזקאל מח לה) וכן יעשו בשמות מלאכים, גבריאל (דניאל ח טז), מיכאל (שם ו כא), כי בעבור גדולת כחם יגידו בשמם כי הגבורה לאל ומי כמוהו וכו', עי"ש.

(28) דאיתא בגמרא: אבל אינו משלח קרבנותיו, דתניא ר"ש אומר שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן. מנודה מהו שישלח קרבנותיו. אמר רב יוסף ת"ש כל אותם שנים שהיו ישראל במדבר מנודים היו ושלחו קרבנותיהם. א"ל אביי ודלמא מנודה לשמים שאני דקיל קיל, והאמרת חמור, ספוקי מספקא ליה ומדחי ליה, עכ"ל הגמרא. (29) מה, ב, דתנן התם: הפר והאילים והכבשים והשעיר אין מעכבין את הלחם [שתי הלחם דעצרת – רש"י] ולא הלחם מעכבין. הלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הלחם דברי ר"ע. אמר ר"ש בן ננס לא כי אלא הכבשים מעכבים את הלחם והלחם אינו מעכב הכבשים, שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים בלא לחם [כלומר בלא שתי הלחם הבאים עם שני כבשים שהרי עומר ושתי הלחם אינם באים אלא מן הארץ – רש"י] שכל האמור בחומש הפקודים קרב במדבר [כגון הנך דמוסף כפר' פנחס – רש"י וכו', עי"ש].

הרמב"ן

שמות ל כי תשא

פירוש

שסו

בלשון ההוא, ובו קרא שמות לקדושים אשר בארץ, אברהם יצחק וישראל וזולתם.

והרב אמר במורה הנבוכים [ג, ח]: "אל תחשוב שנקרא לשוננו לשון הקדש לגאותנו או לטעותנו, אבל הוא כי זאת הלשון קדושה, לא ימצאו בה שמות לאבר הבעילה בזכר או בנקבה, ולא לטפה ולשתן ולצואה, רק בכנוי. ואל יטעה אותך "שגל" [בתהלים מה, י ובנחמיה ב, ו], כי היא האשה המזומנת למשכב. ואמר [בדברים כה, ל] "ישגלנה" על פי מה שנכתב עליו, ופירושו יקח אשה לפלגש". והנה אין צורך לטעם הזה, כי הדבר ברור שהלשון קדש קדשים הוא, כמו שפירשתי. והטעם שהזכיר על דעתי איננו אמת, כי מה שיכנוי "ישגלה" ישכבנה יורה כי משגל שם עצם לבעילה. וכן יכנוי "לאכול" את חוריהם" [במלכים ב' יח, כז] כי הוא שם מגונה. ואם מפני טעמו של הרב, היו קורין לו לשון נקיה, כענין ששנינו [בסנהדרין סח, ב] "עד שיקף זקן התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה", ואמרו [בבב"ד פו, ו] "כי אם הלחם אשר הוא אוכל – לשון נקי", וכן במקומות רבים.

ופירש הכתוב כי השקל עשרים גרה של כסף, ותרגם אונקלוס "מעין", כי הגרה שם למטבע ייחנקראת בארמית מעה. וכן תרגם יונתן בן עוזיאל [בשמואל א' ב, לו] "לאגורת כסף" "למעה דכסף". וכן אמר בשקל הקדש "סלעא", כי כך שם המטבע בארמית. ושיעורו ידוע בתלמוד. וכתב רש"י [לעיל כא, לב] שהשקל משקלו ארבעה זחובים, שהוא חצי אוקיא למשקל הישר של

תכלת מרדכי

יד) הנקראת בארמית מעה, ערש"י, ותוס' ד"ה והרי בקידושין י"א ב' בסוף הדיבור³⁰.

כור זהב

הפקודים קרב במדבר, וא"כ היו שוקלים גם הלויים והכהנים, וזהו שהקשה הרמב"ן על רש"י. אבל לרמב"ן ז"ל שסובר כי תרומת הקרבנות לא היה ע"י מנין שבפ' במדבר אבל צוה הכתוב שיביאו כל אחד הצריך כפרה מחצית השקל לקרבנות, הצווי הזה שנצטוו כאן היה קודם למעשה העגל ולולי מעשה העגל היו מביאין קרבנות צבור במדבר משלהם לא מן

(30) דאיתא בגמרא: והרי טענה דכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור ותנן שבועת הדיינין הטענה שתי כסף וההודאה שוה פרוטה התם דומיא דכלים מה כלים שנים אף כסף שנים ומה כסף דבר חשוב אף כלים דבר חשוב, עכ"ל הגמרא. וז"ל רש"י: ותנן שבועת הדיינין – אינה בפחות מטענת שתי מעות כסף ופליגי בה רב ושמואל רב אמר כפירה שתי כסף ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף ואפילו לא כפר בה אלא פרוטה או הודה בפרוטה חייב מ"מ מדקתני שתי כסף ש"מ קרא לאו דוקא כסף קאמר אלא אממונא בעלמא קפיד וכיון שלא פירש כמה לא מסרו הכתוב אלא לחכמים ולא קים להו לרבנן לאשבויעה בכציר מהכי דאי קרא דוקא כסף כתיב נהי דמעה היא מטבע הפחותה שבצורי מיהו שתיים מנא להו, עכ"ל. וז"ל תוס' בתו"ד: ור"י הקשה על פי' רש"י כיון דמטבע פחות שבצורי היא מעה היכי שייך כלל למימר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר ה"ל למימר אמעה שהוא מטבע פחות שבצורי, דבשלמא לקמן (דף יב). דאמר כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמיה אדינר היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי שפיר כסף לגבי אמה העבירה וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוי כסף אוקמיה אדינר דהוי דבר חשוב אבל השתא דאמר דבצורי ליכא פרוטה אלמא מטבע פחות שלהן היינו מעה נהי נמי דאפיקתיה מפרוטה אדינר אמאי מוקמת ליה אמעה הוה לן לאוקמא, ועוד קשה דפי' דאתא לאפוקי מ"ד טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן דחייב דהא כפ' שבועת הדיינים (דף לט): משמע דהך דרשה דמה כסף דבר חשוב אתי אליבא דשמואל דלרב סבירא ליה כסף כי אתא לכפירה הוא דאתא, לכן נראה לר"י כמו שפי' בשם רבותיו דדינר הוי מטבע הפחותה שבצורי וכו'. ומיהו לפי' זה דאמר דבצורי ליכא מעה קשה דהא כתיב (ויקרא כז) עשרים גרה השקל ומתרגמינן עשרים מעין אלמא היתה מעה בימי משה בכסף שבתורה ואומר ר"ת דגרה לא הוי מעה אלא משקל היה בימי משה שהיה שוה מעה ושוב עשו ממנו מטבע וקראוהו מעה. עכ"ל.

LASHON HAKODESH

History, Holiness, & Hebrew

A Linguistic Journey from Eden to Israel

BY RABBI REUVEN CHAIM KLEIN

RESOLVING THE OBJECTIONS TO RASHI'S VIEW

Interestingly, according to this understanding, one can refute *Chizkuni* and Rabbeinu Chaim Paltiel's objections to Rashi's view (that God would not create new things), for all seventy languages had already existed and were in use before the destruction of the Tower of Babel. Nonetheless, the disappearance of *Lashon HaKodesh* as the global language still caused a major upheaval.

THE ORIGINS OF LASHON HAKODESH VS. OTHER LANGUAGES

Rabbi Nissim of Gerona (1315–1376) writes that with the exception of *Lashon HaKodesh*, all languages are based on a consensus of individuals.⁸⁶ This idea nicely complements Ibn Ezra's explanation mentioned above. The notion that words do not have inherent meaning, and are only defined by their usage, is echoed by the suggestion of the Austrian philosopher Ludwig Wittgenstein (1889–1951) who famously wrote, "The meaning of a word is its use in the language."⁸⁷

LASHON HAKODESH IS NOT MANMADE

In the first chapter of *Ma'aseh Efod*, Efodi writes that *Lashon HaKodesh* (lit. "The Holy Language") is called such because God taught it directly to Adam (or at least gave him the abilities to intuit the language, as we explained previously), as opposed to all other languages that are based on peoples' agreements.⁸⁸ Thus, he understands that

One way to resolve this contradiction is to posit that Rashi held that the Babylonian Talmud accepts the first opinion cited in the Jerusalem Talmud, and thus his commentary on the Babylonian Talmud reflects the first opinion. However, Rashi himself accepts the second opinion cited in the Jerusalem Talmud, and thus his commentary on *Genesis* reflects this.

According to Rabbi Epstein, there is an easier way of resolving this contradiction. Rashi indeed understood that before the division of languages everyone spoke *Lashon HaKodesh* as a global language, but this was in addition to their local languages. Accordingly, at the division of languages, people forgot the one global language and only remembered the local ones.

86 *Pirush HaRan* to TB *Nedarim* 2a. He also acknowledges that the one pre-Babel language was *Lashon HaKodesh*, see L. A. Feldman (ed.), *Pirush HaRan Al HaTorah* (Jerusalem: Machon Shalem, 1968), pg. 145.

87 *Philosophical Investigations* §43.

88 *Ma'aseh Efod* (Vienna, 1865), pg. 28.

the language is called the "Holy Language" because it was taught by the Holy One.

In order to better appreciate this facet of the uniqueness of *Lashon HaKodesh*, we must understand a concept set forth so succinctly by Rabbi Dr. Akiva Tatz:

In Torah, words always express essence, and close study of the words is rewarded by an understanding of the nature of the ideas which those words describe. In the secular world, words are also revealing: The language of a culture reveals its heart.

If one inclines a sensitive ear to the expression of ideas within a society, one gains insight into its values. In Torah, words express essence because words are in fact the basis for the existence of those things which they describe: the world was created by God's *saying* the words which themselves became the objects of Creation. In Hebrew, the word for a "word" and for a "thing" are the same, *davar* [דבר]; all things in the world are in fact none other than divine words crystallized into material existence. The words are the medium of Creation, and a correct grasp of the words is a correct grasp of the elements of Creation.⁸⁹

Thus, the words of *Lashon HaKodesh* express the very essence of what they describe, while the words of other languages simply represent a consensus shared by several individuals that those words should have those meanings. The meaning of the words of *Lashon HaKodesh* is divinely inherent; the meaning of words in other languages is a practical matter based on the arbitrary whims of human beings.⁹⁰

89 A. Tatz, *Worldmask* (Targum Press, 1995), pgs. 89–90. See there for an explanation of why certain words which convey popular cultural ideas are completely absent from *Lashon HaKodesh*. He explains that the absence of those words proves the irrelevance of those ideas. Rabbi Tzvi Inbal (a director of Arachim), a popular lecturer and TV show host on the Hidabroot channel in Israel, regularly speaks about the spiritual significance of *Lashon HaKodesh* and the deeper meanings of its words.

90 As we shall elaborate upon in Appendix C "Prayers in Aramaic," there is quite a commotion about the halachic ramifications of praying in a language other than *Lashon HaKodesh*. Rabbi Elazar Landau (1778–1831) writes (in his glosses to TB *Sotah* 32a) that if one recites a blessing in a language

פרק שני

(א) רבי אומר: אי זו היא דרך ישרה שיבד לו האדם, כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם. והוי זהיר במצוה קלה במצוה חמורה, שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה, ושכר עברה כנגד הפסדה. והסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עברה, דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבין.

מבאר הוא שהדרך הישרה הן פעולות הטוב² אשר בארנו בפרק הרביעי³, והן הפעולות הממזעות, לפי שבהן ישגו לאדם בנפשו תכונות מעלות, ותיטב התנהגותו עם בני אדם, והוא אומר: 'תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם'.

אחר כך אמר שראוי להזהר במצוה שיחשב בה שהיא קלה, כגון שמחת הרגל ולמידת לשון קדש, ובמצוה שהתפארה חמורה, כמו מילה וציצית ושחיטת פסח. ושם סבת זה, שאין אתה יודע מתן שכרן, ובאור זה הענין כמו שאספר, וזה, שהתורה פלה ממנה מצוות עשה ומצוות לא תעשה. אמנם מצוות לא תעשה, הנה באר הפתוח הענש על כל אחת מהן, מלבד המעט, וחיב בקצתן מיתות, ובקצת פרת, ומיתה בידי שמים, ומלקות, וידענו מן הענשים מצוות לא תעשה כלן, מה מהן אסורו חמור ומה מהן למטה מזה, והן שמונה מדרגות: המדרגה הראשונה, והיא החמורה שבהן – הם הדברים אשר חיב בהם סקילה. והמדרגה שלמטה מזו – מחיבי שרפה. והשלישית – מחיבי הרג. והרביעית – מחיבי תנק. והחמישית – מחיבי פרת. והששית – מחיבי מיתה בידי שמים. והשביעית – מחיבי מלקות. והשמינית – לאוין שאין לוקין עליהן. ומאלה המדרגות נדע גדל החטא וקטנוי⁴. אבל מצוות עשה – לא נתבאר שכר כל אחת מהן אצל ה', עד שנדע מה מהן יותר חשוב ומה מהן למטה מזה, אלא צוה לעשות מעשה פלוני ופלוני, ולא יודע שכר אינה משניהם יותר גדול אצל ה', ולפיכך ראוי להשתדל בכלן. ומפני זה העקר אמרו: "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מבלי הקשה בין המצוה אשר הוא עוסק בצעיתה והאחרת אשר תחלוף ממנו. ולזה גם כן

1. בכח"י ניכר שחיה כתוב בתחילה: המקום, ותוקן. ונראה שהיתה זו פליטת קולמוס. 2. מילולית: חטובות, כשם עצם מופשט, ע' במקום המצוין בתערה חבאה (ובחירות 1 ר"4 שם). 3. משמונה פרקים, עמ' רל"ד. 4. לפי חנוסח שנכתב תחילה במקור הערבי (מ'גודל): חומרת החטא וקלותו. ותוקן. 4. סוכה כה.

ספרי דברים

מסורת הספרי

ס"י קידושין ל': ועין
סוכה ג"ב: ע' קידושין
כ"ט: וסוטה כ"י ובירור
סוטה פ"ג ה"ד:
פ' ע"י תוספתא תנינה
פ"א וסוכה מ"ב:

הגהות הגר"א

מה (א) מעיד עליו שהוא
רע שנא' כו':
מו (א) לדבר במ ונו'
למען ירבו ימיכם אם
למדתם כו':

(מו) ולמדתם אותם את בניכם (לדבר במ בניכם) ע' ולא בנותיכם (דברי ר' יוסי בן עקיבא): [לדבר במ] מכאן אמרו פ כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה ואם אין מדבר עמו לשון הקודש ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאלו קוברו שנאמר ולמדתם אותם את בניכם (א) לדבר במ אם למדתם אותם את בניכם ירבו ימיכם וימי בניכם ואם לאו יקצרו ימיכם שכן דברי תורה נדרשי' מכלל לאו אתה שומע הן ומכלל הן לאו. (ס"ב):

לכם יצר הרע בראתי לכם תורה תבלין כל זמן שאתם עוסקים בה אינו שולט בכם שנאמר (בראשית ד) הלוא אם תטיב שאת. ואם אין אתם עוסקים בתורה הרי אתם נמסרים בידו שנאמר (שם) ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ ולא עוד אלא שמשאו ומתנו כך שנאמר (שם) ואלו תשוקתו ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר (שם) ואתה תמשל בו. ואומר (משלי כה) אם רעב שונאך האכילהו לחם האכילהו לחמה של תורה ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו. ס. רע הוא יצר הרע מי שבראו (א) מעיד עליו שנאמר (בראשית ח) כי יצר לב האדם רע מנעוריו. (ס"ב):

תולדות אדם

הרצון שרעת היצח"ר בהסתותיו המה קדומים באדם עד שלא יבא לידי דת תורה בעוד נעוריו, כמאחז"ל פ' חלק יצה"ר מאימת ניתן באדם וכו' עד לפתח רחמו חטאת רובץ. ע"כ שפיר השיאו שלמה ע"ה אם רעב שונאך שודאי כבר הסיתך להיתוך תאב לעבירה, ומשתבא לכלל דעת הטרידהו אח"כ ודוק:

כמוהו העוסק בתורה אף שיעשה דבר מה נגד דת של תורה כמאמר בן עזאי נפשי חשקה בתורה, אף שהוא עצמו דרש כל מי שאינו עוסק בפ"ו כאילו שופך דמים:

שנאמר הלא אם תטיב לקוח לקח טוב זו תורה, שאת. רש"י שם: אף על גב דמקרא זה לקין נאמר הוהירו בעסיקת תורת ד' מצוות שנצטווה. והא דהוציא המקרא ממשמעותי' כמו שפי' בב"ר שם הלא אם תטיב ותעשה תשובה, היות גדר התשובה באותה מעשה ובאותו מקום, וחטא קין ה' שהקריב קרבנו לסטרא אחרא כמבואר בוהר פ' תצוה, וא"כ איך יאמר אם תטיב ותעשה תשובה לתקן קלקולך להקריב לשמים, הלא קי"ל שילתי מנחות הכהנים ששימשו בבית חונוי ואצ"ל לד"א לא ישמשו במקדש לעולם. ואפי' אחרים אין מקבלין ממומר לע"ז אפי' שב כמבואר בתוס' פ"ק דחולין דף ה' ד"ה אינו שב, וא"א לתקן פגמו אלא בד"ת כמאחז"ל בבני עלי בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בד"ת, ש"מ שמה שאינו יכול לתקן בזבח ומנחה מתכפר הוא בד"ת:

שמשאו ומתנו כך שמשאו ומתנו של יצה"ר באדם להחטיאו רש"י שם. היות הוהירו ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ. יפלא הדבר הלא זה חטא ראשון ה' לקין ומדתו ית' מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה עד דאיכא רובא עוונות מיחשב עון הראשון בהדיהו, לתרץ זה סיים השם כאמרו ואלו תשוקתו שמשאו ומתנו ביד להחטיא, ודאי שאם לא תטיב יחטיאך ודאי עד דניהוי רובא עוונות ויחשב גם חטא הראשון, ובכל זאת אין ידיעתו מכריחתך לחטוא, דהכל בידי שמים שאתה תמשול בו אם תרצה:

אם רעב שונאך אם רעב יצרך ותואב לעבירה האכילהו הטרדהו במלחמתה של תורה דכתיב לכו לחמו בלחמי השקהו מים זו תורה דכתיב כל צמא לכו למים. סיפא דקרא ויה' ישלים לך, ישלימנו לך שיהא בשל' יצרך עמך ואזהבך ולא ישאך לחטוא ולאבדך מן העולם, ש"ס ורש"י פ' החליל דף ג"ב ועי' בב"ר פ' ל"ד:

רע הוא יצה"ר ויראה דמיסמך זה לדרש שלמעלה דהוקשה לו במאמר שלמה אם רעב שונאך שכבר הוא שונאך דלמה לא הוהיר שלמה בטרם תאב לעבירה שיתעסק בתורה ולא יתאוה לעבירה כלל ויהי' אותבו מעיקרא. ומתוך רע הוא היצח"ר שנא' כי יצר לב האדם רע מנעוריו,

פיסקא מו

ולמדתם וכו' ולא בנותיכם וליכא למימר ולא בני בניכם דהא כתיב יהודעתם לבניך ולבני בניך ש"ס פ"ק דקדושין דף ל':

ה"ג לדבר במ מיכן אמרו וכו' כן היא גי' הילקוט. ויורה משהתחיל לדבר לא יהי' אלא במ:

מיכן אמרו וכו' ברייתא מועתקת פ' לולב הגזול דף ל"ב ולה"ק היינו ק"ש פסוק ראשון:

אם למדתם וכו' אין זה אלא אסמכתא דלמען ירבו לא קאי אלא אמונה, ועי' קידושין דף ל"ה ד"ה גברא בעי חיית ועי' בש"ס פ' במה בהמה:

ואם לאו יקצורו יראה לומר הכוונה בזה עם הגמרא שילחי פ' החולץ את מספר ימים אמלא אילו שני דורות, זכה משלימין לו לא זכה פוחתין לו דברי ר"ע. אמרו לו לר"ע הרי הוא אומר והוספתי על ימך חמש עשרה שנה, ומשני חזקי' משלו הוסיפו לו. וכתבו התוספ' וז"ל: וקרי ל' תוספת לפי מה שנגזר לפחות ע"י עון. וזהו פשט ברייתא דקמן דכולהו סתימתא אליב' דר"ע דס"ל זכה משלימין לו ואין מוסיפים, והוקשה לו במאמר למען ירבו ימיכם דמשמע שיוסיפו על שנותם שהרי אין מוסיפים אלא משלימין, ומתוך ואם לאו יקצרו ימיכם. א"כ לפי מה שנגזר לפחות ע"י עון קרי ל' תוספת וריבוי ימים כשיטות התוספ' ממש:

שכן ד"ת וכו' לכאורה זה אינו אלא לר"ח בן גמליאל קידושין דף ס"ב, אבל לר"מ הא בעי תנאי כפול ושע"כ מצריך כפילא דקרא אם בחוקותי תלכו ואם בחוקותי תמאסו, אמנם לשיטות הש"ס דשבועות דאפי' ר"מ בדבר איסור לא מצריך תנאי כפול, ולימוד תורה היא דבר איסור:

נימא הרי עוסק לפרנס בנו הלומד וליפטור איהו מח"מ לגמרי קמ"ל דלא כיון דמרי מלוות מיהו:

ה לעולם ילמוד אדם תורה וכו'. צריימא שם:

ו' מאימתי אביו חייב ללמדו תורה וכו'.
ברייטא סוף לולצ הגוזל (סוכה
מ"ג): ומ"ש עד שיהיה בן שש וכו'. יתבאר
בפרק שאחר זה:

ז היה מנחה המדינה וכו'. [פ"ק דקדושין]
[פ"ד דנדרים דף ל"ו.] ושמעתי לי
דמכאן ולכאן חייב ללמוד אפילו בחנם:
מקום שנהגו לקחם תורה שכתבם בשכר
וכו'. פ' אין בין המוטרד (נדרים ל"ו):
וספק עד כמה: ומו"ס לא מלא מי שלמדנו בשכר
וכו'. פ' עד כמה (בכורות כ"ט). כל

ג' וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו. ואינו חייב [ג] ללמד בן חבירו אלא בחנם. מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר שנאמר ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד: ד' היה הוא רוצה ללמוד תורה ויש לו בן ללמוד תורה הוא קודם לבנו. ואם היה בנו נכון ומשכיל להבין מה שילמוד יותר ממנו בנו קודם [ז]. ואע"פ שבנו קודם לא יבטל הוא. שכשם שמצוה עליו ללמד את בנו כך הוא מצווה ללמד עצמו: ה' לעולם ילמוד

אדם תורה ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה תחלה אין דעתו פנויה ללמוד. ואם יצרו מתגבר עליו עד שנמצא שאין
לבו פנוי ישא ואחר כך ילמוד תורה: **וְ מַאימְתִּי אָבִיו חַיִּיב לִלְמֹדוּ תוֹרָה מִשִּׁיתְחִיל לְדַבֵּר מִלְמֹדוּ תוֹרָה צִוָּה לָנוּ**
מֹשֶׁה וְשָׁמַע יִשְׂרָאֵל, וְאַחֲרַי כִּךְ מִלְמֹדוּ מַעֲט מַעֲט פְּסוּקִים פְּסוּקִים עַד שִׁוְיָהּ בֶּן שֵׁשׁ אוּ בֶן שִׁבְעָ הַכֹּל לִפִּי בּוֹרִיז, וּמוֹלִיכֵו
אֶצֶל מַלְמֵד הַתִּינוּקוֹת: וְ הִיךְ מִנְהַג הַמְּדִינָה לִיקַח מַלְמֵד הַתִּינוּקוֹת שֶׁכֵּר נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ [פ]. וְחַיִּיב לִלְמֹדוּ בִשְׁכָר עַד
שִׁיקְרָא תוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב כּוּלָּה°. מָקוֹם שֶׁנִּהְיָ לִלְמַד תוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב בִּשְׁכָר מוֹתֵר לִלְמַד בִּשְׁכָר. אֲבָל [ו]תוֹרָה שֶׁבֶּעַל פֶּה אֲסוּר °
לִלְמַד

לחם משנה

למה נאמר בניכם וכל בניכם ולא בניכם? למה דה"ה בנוסחא? ומה? דקאמרי בניכם לומר דלכניס
בשכר ולא לאחר בשכר. לכך נראה עיקר בנו חייב ללמוד בשכר והוא מדרבנן דפרישית
ומשמע ליה לרבינו דה"ה לכן בן כיון דהוהבך בקרא בניך ובני בניך א"נ דמלאווייתא חייב
על בנו ועל בן בנו ומה אמר א"כ למה נקטו וכו' ר"ל דלא ליה לו להוכיח אלא בן בנו
בלבד אמר דחייב בשכר ואנא ידענא דכ"ה בני:

ה לעולם ילמוד אדם תורה בו'. שם בגמרא אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה נושא אשה ואח"כ ילמוד אדם תורה בו' ר' יוחנן אמר רמיש צוואתו של אדם וייעשוק בחמה ולא פליגי הא ל"ל והא לכו', ע"כ. ובאן לא כחב רבינו חילוק זה של הא ל"ל והא לכו' שר"ל שאל אינו ערוד ויובל לא אשה וואח"כ ילמוד תורה. ובפרק ט"ו ממלוכות אישות ביאר הדבר בפירוט ובאן טעם על מה שכתב שם בדבר רמז בדבר לא בחומרי א"ן דעמו פנויה ללמוד משמע דאם דעמו פנויה ישא אשה תחלה גם כאן ביאר הא דיצרו ממגבר עליו ושם אמרו ברמז כמו שכתב מהר"ק ז"ל בפור אה"ע סימן א' במ"ש והוא שלא יהא יצרו וכו' דקא' ארישא דלישניה וכנראה שמתאר שביארו כאן רמזו שם וזהא סגי:

פן מאימתי אבינו חייב ללמוד תורה וכו'. שם סוף פרק וילנז הגזול (דף מב.) ובחסות חסד משה אהא דען משם למקרא וכו'. והנהנה חסיד דלא דלמך פן חמש למקרא:

היינו לחנכו אציו וזה נ"ל דעם רבינו שלא הביאו שום כדברי המוספות שמירצו דליכא מרי גוויז בריא היה לו להביאו אלא משום הוא סבור דלא נאמר זה אלא דוקא להכניסו למלמד ששך אמרו בגמרא מכניסין אותו כבן ו' וכו' לא הוצרך להוכיחו משום דכבר כתב דאציו למלמדו מעט מעט עד שש. ומהר"ק ז"ל חייך צענין אחר בהלכות ת"ת וגם זה נראה לי נכון:

זו היה מנהג המדינה וכו'. בנדרים פרק א'ין צין המודר (דף ל"א). אמרו לאפילו באמרה דנהיגי למשקל אגרא על המדרש לא שרי וחייב ללמדו בשכר עד שיקרא מורה שכתב כולה וכו'. ונראה דבאמרה חייב ללמדו כדפריש"ט והוסיף הרמ"ה לומר לאפילו בשכר אלא אפשר דלא דחיקא ליה שעתא חייב ללמדו הכל וכבשו הטור בהלכות ח"ט סימן א'. וסימיה לי על רבינו דאם כן מאי הקשו בפ"ק דקדושין (דף ג.) לשמואל דאמר מבזבזין בן דין מבזייחא דמלמדו אמר אין מלמדו משנה כיון דלדידיה ע"כ מתקומא ההיא בריתא דדחיקא ליה שעתא וכו' נימא דמאי דאמר שמואל הוא לבבאר דלא דחיקא ליה שעתא ולמה דאם ואמר מבזבזין ולא מבזייחין וכו'.

אבל תורה שבעל פה וכו'. כן בפרק אין הפסוק (דף ל"ז.) מאי שנא מדרש דלא דכתיב ואומר וזה ה' וכו' מה אני בחנם אף אחס בחנם פ' הרא"ש מה אני למדתי בחנם אף אחס למדתי בחנם וכשתלמוד לדורות תלמודו ג"כ בחנם דלכך נאמר ראה נחמתי בלומור ראה מה שאתי עושה אחס תעשו ואליכ אמאי לא מפרש רבינו דה"ק מה אני מלמד אחסכם בחנם אף אחס תלמודי בחנם דהא אחי שפיר טפי דהא העיקר הוא שכל לומר שאחס תלמודי בחנתי לפי פירושו העיקר חסר. וי"ל דהוא אינו רואה לפרש כפירושו הרא"ש והר"ן דר"ל כאשר לוי ה' כאשר לוי ה' לא תלמודי אחסכם בחנם אלא הוא מפרש לוי שאתי תלמודי אחסכם כמו שהוא למדתי וזווי ה' הוא רואה וילמדתי בחנם כן למדתי אחסכם בחנם:

ג. מ"י שלא למדו אביו וכו'. פ"ק דקידושין (דף כ"ט): וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם וכו'. בסוף פ"ק דקידושין. ומצינו וכן אינה נומה לי ויש ליישב דה"ק אע"פ שלל למדו אביו חייב ללמוד את עצמו. ומדע שהוא מנחה בך שהרי מצינו בכל מקום קודם התלמוד למשהו מפני שהתלמוד מביא ליד משהו ומאחר שהוא חייב לעשות חייב הוא ללמוד:

ד הִיָּה רִצּוּחַ לְלִמּוּד יִישׁ לֹא בִן וְבוֹי.
פֶּ"ק דְּקִדּוּשֵׁין (דף כ"ט): מ"ר הוּא
לְלִמּוּד וְזֵנוּ לְלִמּוּד הוּא קוּדֶשׁ לְבִנו ר' יְהוּדָה
אֹמֵר אֵם בְּנו לְלִמּוּד מִתְּקִיִּים בִּידֵי בְנו קוּדֶשׁ
כִּי הֵא דר' עֲקִבָּה בְּיָדֵי דְרַב אֲחָא בְרִי עֲקִבָּה
שְׂדֵרְיָה אֲבוֹה לְקַמְיָה דְּאֲבִי כִי אֲחָא חַיִּימָה דִּלָּא
מִחֲדָן שְׁמַעְתְּמָהּ אֲמַר לִיה אֲנָה עֲדִיפָנָא מִיָּנָן
מִבִּי אִם וְאִירִיל אֲנָה כְּלוּמַר דְּהִכָּא עֲקִיָּין שְׁבִירָין
אֲחָד מֵהֶם לְטִירוּחַ אֲחֵר מְזוּנוֹת שְׁנֵיהֶם. וּפְסָק
רַבִּינּוּ כר' יְהוּדָה דֵּא עֲבָד כִּי אֲחָא עֲבוּדִי
כּוּמְיָה וְהִקְדִּים בְּנו לֹא אִירִי דְּחֹאָא דִּלָּא

אדם תורה ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה תחלה אין
 לבו פנוי ישא ואחר כך ילמוד תורה: **ו מאימתי אביו**
משה ושמע ישראל, ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פס
 אצל מלמד התינוקות: **ו** היה מנהג המדינה ליקח מלמד
 שיקרא תורה שבכתב כולה. מקום שנחגו ללמד תורה שבכתב

וכו' ודווקא לומר דבגמרא דידן פליגי אצרייתא דספרי. ועוד קשה ואמאי לא תירלו בגמרא
הא לאמרינן למדו מקרא אין מלמדו משנה הוא בשכר והא לאמרינן מלמדו משנה הלכות
ואגדות וכו' הוא בתום דבתום חייב ללמדו הכל וכן משמע מדברי רבינו לקמן שכבר חייב
ללמדו עד שיקרא חורה שבכתב כולה וכו' משמע הא בתום חייב ללמדו הכל וכן משמע
למדרי הטור שככתב לשון רבינו בפרק א' מהלכות ט"ח כתב אינו חייב ללמדו בשכר משנה
ובמרא וכו' דמשמע דבתום חייב. ונראה למדן דהני מתי קשויים חדא מיתרין בפרתא דע"פ
מה שכבר עד היכן חייב אדם ללמדו וכו' הוא בשכר דא"כ קשה בין למקשה דקבר ששאלו
כמה דברים חייב אדם ללמדו אמאי שאל צנוו היה לו לשאל אפילו בחדא דאפילו אחר נמי
חייב ללמדו מוטענים לצנין וכן למתקן ששאל עד כמה דורות קשה נמי דהיכי קאמר אבי
אביו דמשמע הא אחר לא דאפילו אחר נמי אלא ודאי דכולהו קבירי דהך עד היכן חייב
ללמדו הוא בשכר ולכן מה שאמר דלכן נמי חייב הוא חייב ללמדו בשכר וכו' זה למדנו דלכן
צנו נמי חייב ללמדו בשכר:

ו' וחייב לשכור מלמד לבנו ללמדו ואינו חייב ללמד בן חבירו אלא בחנם וכו'. זה לא מלמתי מפורש. ומהרי"ק וז"ל כבוד למסכר דיע ליה שכמו ומשמע ליה להרמב"ם כדיון המחבר לטוב שכל על המקרא א"כ חייב ללמדו בשכר, ע"כ. ויש להסתפק אם זה שכמו רצינו לומר לשכור הוא מדרבנן או מדאורייתא דלאו הוא מדאורייתא קשה להקשות לו לרבינו א"כ למה נטווה על זנו ועל בן זנו וכו' אמר הורדג לחזקני זנו ובן זנו להודיענו שהוא חייב ללמדם בשכר ואם הוא מדרבנן קשה הא דכחז מהר"ם דכייפינן ליה ללמדו או יסבור לבניו מלמד דמאי שנה האי עשה של ולמדנם וכו' ואי שכירות הוא מדרבנן א"כ היכי קאמר מאי שנה האי עשה של ולמדנם הא זה אינו אלא מדרבנן. ואפשר לומר דהוא מדרבנן ואילו לו לרבינו אמר דלמרינן צ"י לא יסבור (דף כ"א). אמר רב יהודה אמר רב ברם וכו' אמר האיש לטוב וכו' שבתחלה מי שיש לו אבד היה מלמדו מורה מי שאין לו אב לא היה לומד חורה מאי דרוש ולמדנם אוחס ולמדנם אוחס כלומר שהאב בעצמו חייב ללמדו ואם אינו יודע האב ללמד אינו חייב לשכור המקונו שהיו מושיבין מלמדי טיובות בירושלים וכו' ומשמע דמכה המקנה חייב ללמד אחרו בשכר. ודברי מהר"ם אפשר לישב דה"ק כשהאב יודע ללמד כייפינן ליה שילמד או יסבור שכיון שהוא יודע היה מוטל עליו המצוה ולכן כייפינן ליה שילמד או יסבור אבל אם אינו יודע ללמד לא כייפינן ליה לשכור כיון דאין עליו מוטל המצוה דשכירות הוא מדרבנן כדפרישם. זה נראה לי לומר בדיוק ואפשר"ל לא ידעתי מנין לו לרבינו שכן זנו חייב לו ללמדו בשכר דאין לו הקושה דיהושע כן גמלא ואם נפרט דברי רבינו דמ"ס וחיב לשכור מלמד לבנו דאין לו דוקא ומ"ס אלף אינו חייב ללמד את בנורו אינו מדיוק דה"ק בן זנו דאינו חייב ללמדו בשכר ורישא דלישבי דוקא ולפי זה אפשר לומר דהוא מדאורייתא וכפשת דברי ההגהה ולא קשה הקושיא שהקשימי דאמאי אמר למה נטווה על זנו ועל בן זנו וכו'. ולפי זה מ"ס בצמחא מקמנה יהושע כן גמלא י"ל יהושע כן גמלא פ"י שאין פשט הכתוב כן. ומ"מ קשה דמכה דברי הגרמא צ"כ קדושתין דעד היכן אינו חייב ללמד משמע על זנו חייב ללמדו בשכר דעל כרחין חייב בשכר קמיידי כדפרישנו. ועוד קשה דאם שכן זנו חייב ללמדו בשכר דאלו אמר שם בצרייתא א"כ

מגדל עוז

ג. ה' מ' ש' לא למדו אביו וכו' עד ואחר כך ילמוד מורה. הכל פ"ק דקדושין (דף ל"ג:) ו' מאימתי מתחיל עד מעט מעט. סוף פרק ג' לולב הגזול במסכת סוכה: עד שיהא בן שש או בן שבע ב' עד מיטות, זה בכחיות פרק נערה שנמפתה (דף כ"ו:) ו' היה מנהג המדינה עד ראה למדתי אלמס. פרק אין בין המורה (נדרים ל"ו):

שכר פיסוק מעמים קסבר לא ניתן למושה מסיני להבי מותר ליקח שכר מהן, מכאן מדרק גרסין חקס ומשפטים אתם מלמדים בתנח ואי אתם מלמדים בתנח מקרא ותרנח, ע"כ: ליה חייב לאגבורי משנה תלמוד הלכות ואגרות: [1] אבל שבר בטלה מותר ליקח בדמשנ וכן משמע בירושלמי פרק אין בין המודיר: [2] "בגבור הראש"

הגהות מיימוניות

ב [ג] וכן פסק רבינו שמחה מחקתו יתעשר בן גמלא ואילך אם אינו יודע ללמדו בעצמו, וד' [ד] ר' יהודה אומר אם היה בנו זריו וממלא בנו קודם כדרכי אחא בר יעקב שהדירה אבות לקמה דאבי כו, ע"כ: ז [ז] פליגי התם איכא למאן דאמר שבר שימור ואיכא למאן דאמר שבר טעמים ופריך דאמר שבר שימור מ"ט לא אמר שבר פ'טוק מקצתו קעבר שבר פ'טוק מעמים דאורייתא פירוש ניתן למשה מסיני מכלל דלמ"ט רבינו שמחה דכל חידושי סופרים מותר לקח שבר ממנו, ובידורשלי פ' אין בין המוחר שוין תמור כתב הני"ה ה"ט איכא דלא אפשר ליה דדחיקא ליה שעתא אבל אם אפשר בפרק בתרא דכתובות מלמד הילכות שחיטה והלכות קמצה נוטלין שברין מתרומת הלשכה אין לו במה להחרינם שרי אפילו אינו מתבטל כלל:

ובשעות

אונקלוס

דברים יא עקב

תשמו

ומשחך: טו ואתן עשב בשדה לבהמתך
לבעירך ותיכל ותשבע:
אסתמרו לכון דלמא יטעי
לכון ותסטון ותפלחון לטעות
עממיא ותסגדון להון: י ויתקף
רגזא דיי בכון ויחד ית שמיא
ולא יהי מטרא וארעא לא תתן ית
עללתה ותיבדון בפריע מעל
ארעא טבתא דיי יתב לכון:
יח ותשוון ית פתגמי אלין על
לכון ועל נפשכון ותקטרון
יתהון לאת על ידכון ויהון
לתפלין בין עיניכון: יט ותלפון
יתהון ית בניכון למלא בהון
במתבך בביתך ובמהכך בארעא
ובמשכבך ובמקימך: כ ותכתבון
על מזוזין ותקבעון בספי ביתך
ובתרעך: כא בדיל דיסגון יומיכון
ויומי בניכון על ארעא די קים יי

ויצהרך: טו ונתתי עשב בשדה לבהמתך
ואכלת ושבעת: טז השמרו לכם פן יפתה
לבבכם וסרתם ועבדתם אלהים אחרים
והשתחיתם להם: יז וחרה אף יהוה בכם
ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה
לא תתן את יבולה ואבדתם מהרה מעל
הארץ הפכה אשר יהוה נתן לכם:
יח ושמעתם את דברי אלה על לבבכם ועל-
נפשכם וקשרתם אתם לאות על ידכם והיו
לזיכרון בין עיניכם: יט ולמדתם אתם
את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך
ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: כ וכתבתם על מזוזות ביתך
ובשעריך: כא למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע

רש"י

הם אחרים לעזדיהם, לועק אליו ואינו עונה, נמצא עשו
לו כנכרי (סע) (י) את יבולדה. אף מה שאתה מוציל להי,
כענין שנאמר (חגי א ו) וקעסם הקצה והקצה מעט (ספרי מג)
ואבדתם מהרה. על כל שאר היסורין אגלה אתכם מן
האדמה שגרמה לכם לחטואי. משל למי ששלח בנו לזיית
המשתה, והיה יושב ומפקידו אל תאכל יותר מנצרך, שחבא
נקי לזייתך, ולא השגיח הכן ההוא, אכל ושתה יותר מנצרכו,
והקיא וטנף את כל בני המסיצה, נטלוהו צידיו וצרגליו
חרקוהו אחורי פלטרין (סע) מהרה. איני נותן לכם ארכא.
ואם תאמרו, והלא נתנה ארכא לדור המצול שנאמר (בראשית
י א) והיו ימי מנא ופערים שנה, דור המצול לא היה להם
ממי ללמוד, ואתם יש לכם ממי ללמוד (ספרי סע):
(יח) ושמעתם את דברי. אף לאחר שחגלו היו מצויינים
צמצותי, הקיחו תפילין, עשו מזוזות, כדי שלא יהיו לכם
חדשים כשחזרו, וכן הוא אומר (ירמיה לא כ) הצידי לך צינים
(ספרי מג): (יט-כא) לדבר בם. משעה שהנן יודע לדבר

אם זרע יקראל וגו' (ספרי סע): (טו) ונתתי עשב בשדה.
שלא תצטרך להוליקם למדצרותי. דבר אחר, שמהיה גחז
תזאתם כל ימות הגשמים ומשליך לפני בהמתך, ואתה מונע
ידך ממנה שלשים יום קודם לקציר ואינה פוחתת מדגנה
(ספרי מג): ואכלת ושבעת. הרי זו צרכה אחרת, שמהא
צרכה מזויה צפת בתוך המעים: (מז) [ס"א ואכלת
ושבעת] השמרו לכם. כיון שמהיו אוכלים ושבעים
השמרו לכם שלא תצטעו, שאין אדם מורד בהקדוש צרוך הוא
אלא מתוך שביעה, שנאמר (לעיל ח יג) פן תאכל וטעם וינקך
ולא יקץ, מה הוא אומר אחריו (ספרי יד) וקם לנצח
ושכח (ספרי מג): וסרתם. לפירוש מן המורה, ומתוך כך
ועזרתם אלהים אחרים, שכיון שאדם פורש מן המורה הולך
ומדבק בעבודת כוכבים. וכן דוד אומר (שמואל א' כו יט) פי
גלשתי היס מהספספס בנחלת ה' לאמר לך עז וגו', ומי
אמר לו כך, אלא כיון שאני מגורש מלעסוק בתורה הרני
קרוז לעבוד עבודת כוכבים (ספרי סע): אלהים אחרים.

שפתי חכמים הקצר

(רא"ם). כז. כלומר, ובשביל שאר חטאים שתסורו מתורת ה' תקיא
הארץ מהר אתכם מקרבה, וכמו שכתוב גבי עריות באחרי ובקדושים
(ויקרא יח כה, כ כב), כי היא גרמה לכם לחטוא, בשביל הטובה שהשפיעה
לכם, על דרך 'וישמך יסורין ויבעט' (להלן לב טו) (נח"י). כח. 'ש' ושמעתם'
נקשר עם 'ואבדתם', כלומר שאם לא תשמעו תגלו מעל האדמה, ואף
שם במקום גלותכם אני מצוה אתכם שתתעסקו בכל המצוות שהן חובות

כג. מדבריות הוא מקום מרעה לבהמות, ולא מקום שממה כמו בכל
מקום (ראה רא"ם). כד. שמיר שאכל שיעור אכילה ישבע, ולא יצטרך
למלא בטנו, כי אז בהכרח יהא גופו כבד עליו (ב"ב). כה. מדקאמר
סתם 'וסרתם' ולא פירש ממה, על כרחך לומר דהיינו מן התורה,
כדכתיב (משלי כה ט) 'מסיר אוננו משמוע תורה' (ב"ב). כו. כי 'יבולה'
משמע מה שאתה מוביל ומביא, מענין 'יובילו שי למורא' (תהלים עו יב)

אונקלוס

דברים יא עקב

תשמו

יְהוָה לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם
עַל־הָאָרֶץ: ׀ שְׂבִיעִי מִפֶּטֶר כִּבּ כִּי אִם־שֹׁמֵר
תִּשְׁמְרוּן אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֲנִי
מִצְוֶה אֹתְכֶם לַעֲשׂוֹתָהּ לְאַהֲבָה אֶת־יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וּלְדַבְּקָה־בּוֹ:
כִּג וְהוֹרִישׁ יְהוָה אֶת־כָּל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
מִלִּפְנֵיכֶם וַיִּרְשֶׁתֶּם גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעַצְמִים
מִכֶּם: כד כָּל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּדְרֹךְ בְּךָ־רַגְלְכֶם
בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה מִן־הַמִּדְבָּר וְהַלְבֵנוֹן מִן־הַנֶּהָר
נְהַר־פָּרָת וְעַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן יִהְיֶה גִבְלֵכֶם:
כה לֹא־יִתְּיָצַב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאֲכֶם יִתֵּן ׀ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכּוּ־בָּהּ בְּאֶשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם: ׀ ׀ ׀

לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם כִּימֵי הַשָּׁמַיִם
שְׂבִיעִי עַל אֶרֶץ: כִּבּ אֲרִי אִם מִטֶּר
תִּשְׁרוּן יֵת כָּל תִּפְקֹדְתָא הָדָא דִּי
אֲנָא מִפְקֹד יִתְכֹון לְמַעֲבָדָה
לְמִרְחֵם יֵת יִי אֱלֹהֵכֹון לְמַהֲךְ בְּכָל
אֲרִחֹן דִּתְקִנֹון קְדָמֹוהִי וּלְאַתְקָרְבָּא
לְדַחֲלִתָּהּ: כִּג וְיִתְרַךְ יִי יֵת כָּל
עַמִּמִּיא הָאֲלִין מִן קְדָמִיכֹון
וְתִירְתֹון עַמִּמִּין בְּרַבִּין וְתִקִּיפִין
מִנְכֹון: כד כָּל אֲתֵרָא דִּי תִדְרֹךְ
פִּרְסַת רִגְלֹון בָּהּ דִּילְכֹון יִהִי מִן
מִדְבָּרָא וּלְבָנֹון מִן נְהָרָא נְהָרָא פָּרַת
וְעַד יִמָּא מַעֲרִבָאָה יִהִי תַחֲוִמְכֹון:
כה לֹא יִתְעַתֵּד אִנְשׁ קְדָמִיכֹון
דִּחֲלִתְכֹון וְאִימְתֹון יִתֵּן יִי
אֱלֹהֵכֹון עַל אִפִּי כָל אֶרֶץ דִּי
תִּדְרֹכֹון בָּהּ כְּמָא דִּי מְלַל לְכֹון:

ק"א פסוקים, א"ק סימן, יעל"א סימן. ומפטירין ותאמר ציון, בישעיה פרק מ"ט:

רש"י

למדנו תורה לנהל מלכה (והנהגה ד), שיהא זה למוד דבור
(סוכה מז). מכאן אמרו, כשהתינוק מתחיל לדבר אביו משיח
עמו כלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם לא עשה כן הרי הוא
כאילו קוצרו, שנאמר ולמדנו אותם את צניכם לדבר צם וגו'
למען ירבו ימיכם וימי צניכם. אם עשיתם כן, ירבו, ואם לאו,
לא ירבו, שדברי תורה נדרשין מכלל לאו הן ומכלל הן לאויש
(ספרי נו). לַתֵּת לָהֶם. 'לתת לם' אין כתיב כאן, אלא לתת
לם, מכאן מנינו למדים תחית הממים מן התורה' (שם):
(כז) שמואל תשמרון. אזרת שמירות הרבה, להזהר
בתלמודו שלא ישתכח (ספרי מח). לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו. הוא
רחום ואתה תהא רחום, הוא גומל חסדים ואתה גומל [ס"א
תגמול] חסדים' (ספרי מט). וּלְדַבְּקָה־בּוֹ. אפשר לומר כן,
והלא אש אכלה הוא (לעיל ד מד), אלא הדבק בתלמידים
ובחכמים' ומעלה אני עליך כאילו נדבקת זו (ספרי שם):

שפתי חכמים הקצר

הגוף (הזכרון). כט. דברי רש"י נמשכים על 'למען ירבו ימיכם', כמאן
דאמר מקרא נדרש לפנינו (ראה שבת לב:). (הזכרון). ל. פירוש, כי
האבות עצמם יקומו וישבו בארץ (רא"ם). לא. קא משמע לן שאף על
פי שעוסק בתורה, אינו פטור מלעסוק בגמילות חסדים (ב"ב). לב. כי
מהם ילמד להיות רחום וגומל חסד. לג. עיין לעיל (פסוק יד) מה שכתבנו.

לד. דייק ממלת 'איש', כלומר, אפילו האיש המופלא בכוחו ובגבורתו
לא יתניב בפניכם, כל שכן אומה ומשפחה, ואשה בכשפיה (רא"ם).
לה. וזה הוא ההבדל בין פחד למורא, כי פחד הוא לקרובים אשר יבוא
עליהם פחד פתאום, ומורא הוא מרחוק פן יבוא אליו, אף כי לא יראנו
עדיין (מנח"י). חסלת פרשת עקב

אונקלוס דברים יא עקב קלה למלא בהון במתבד פביתך לדבר בם בשבתך בביתך רש"י

(יט) לדבר בם. משעה שהצנן יודע לדבר למדו תורה זוה לנו משה, שיהא זה למוד דבורו, מכאן אמרו, כשהתינוק מתחיל לדבר, אצו מסיח עמו בלשון הקדש ומלמדו תורה (ספרי מו), ואם לא עשה כן, הרי הוא כאלו קוצרו, שנאמר ולמדתם אותם את צניכם לדבר צם וגו':

תורה תמימה

את בניכם. אין לי אלא בניכם, בני בניכם מניין, ת"ל (פ' ואתחנן) והודעתם לבניך ולבני בניך (ב"מ) [קדושין ל' א'].

את בניכם. נשים פטורות מק"ש ומתפילין, דכתיב ולמדתם אותם את בניכם - ולא את בנותיכם, את שהוא חייב בת"ת חייב בתפילין, ונשים כיון שאין חייבות בת"ת אין חייבות בתפילין: [ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג].

את בניכם. האב זוכה לבן בחכמה, דכתיב ולמדתם אותם את בניכם (א) [ירושלמי קדושין פ"א ה"ז].

לדבר בם. מכאן אמרו כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, ואם אינו מדבר עמו בלה"ק ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאלו קוצרו, שנאמר ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם למען ירבו ימיכם וימי בניכם, ומכלל הן אתה שומע לאויב: [ספרי].

סג ביאור

כן ע"פ הטעם המבואר בגמרא מפני ערמומית וכו' וכמו שבארנו למעלה, וזה שייך רק בתורה שבע"פ שאפשר לנטות הדעת לצדדים שונים בטעמים וסברות שונות, משא"כ בתורה שבכתב. והנה ראינו להעתיק כאן בסוף הענין מספר עתיק יומין יקר המציאות הנקרא מעין גנים [שור"ת], ומחברו רבי שמואל ב"ר אלחנן יעקב הרקוולטי (וויניציאה שי"ג) מה שכתב אל אשה חכמה אחת בנדון היתר ת"ת לנשים, וז"ל בהמשך הדברים, ומאמר חכמינו כל המלמד את בתו תורה כאלו מלמדה תפלות אולי נאמר כשהאב מלמדה בקטנותה שגם במעליה תתנכר אם זך ואם ישר פעלה, דודאי כי האי גונא איכא למיחש שרוב הנשים דעתן קלות מבלות זמן בדברי הבאי וכרובן כן חטאו מקוצר רוח, אמנם הנשים אשר נדב לבן אותנה לקרבה אל המלאכה מלאכת ה' מצד בחירתן בטוב במה שהוא טוב, הן הנה תעלינה בהר ה' תשכונה במקום קדשו כי נשי מופת הנה, ועל חכמי דורן לאדרן להדרן לסדרן לחזק ידיהן לאמץ זרועותיהן וכו', עשי והצליחי ומן השמים יסייעוך, עכ"ל. ולא נודע לנו מי הוא המחבר הנכבד הזה שעמד לחדש דין מחודש זה בסברא בעלמא, ובתוי"ט סוף מס' תמיד מביאו ומתארהו בשם מדקדק ומחבר ס' ערוגת הבושם על דקדוק לה"ק.

נ (טעם שייכות ק"ש ותפלין לת"ת י"ל משום דבכ"ש אמרו במנחות צ"ט ב' דבכ"ש יוצאין חובת ת"ת, ובתפלין אמרו במכילתא פ' בא העוסק בתורה פטור מן התפלין והמניח תפלין פטור מת"ת, הרי דשקולים הם, ולכן מי שפטור מזה פטור מזה, והנה אע"פ דק"ש ותפלין שניהם מ"ע שהו"ג היא ובלא"ה נשים פטורות, אך דהו"א דבכ"ז חייבות בק"ש משום דיש בה קבלת מלכות שמים, ובתפלין משום דכתיב סמוך למזוזה שחייבים כמבואר בסמוך, קמ"ל.

נא (הכונה פשוטה דמכיון שהאב חייב ללמד את בנו תורה, לכן אם האב חכם הוא מחכים את בנו ביותר, והרי הוא זוכה לבן חכם. וע"ע בפסוק הסמוך בדרשה וימי בניכם.

נב (הלשון מכאן אמרו נראה דרומז למ"ש בסוכה מ"ב א', ת"ר, קטן היודע לדבר אביו מלמדו תורה וקריאת שמע, וחסר הא דמדבר עמו בלה"ק, אבל בתוספתא ריש פ"א דחגיגה איתא, אביו מלמדו שמע ותורה ולשון הקודש, ונראה דגם בגמרא צ"ל כן, וטעם הדיוק מלשון לדבר בם נראה משום דלפי הפשט היה צ"ל והגית בם, ולכן דריש דגם הדבור עצמו מצוה, והיינו הדבור בלה"ק, וטעם הדבר נראה פשוט כדי שביין מה שידבר בק"ש ובתורה.

וכבר כתבנו מאמר מיוחד בחיוב ומעלת למוד לה"ק, קראנוהו בשם שפה לנאמנים (ווארשוי

מט) עיין מש"כ בפ' ואתחנן בפסוק המובא כאן.

קלו

דברים יא עקב

אונקלוס

ובְּמִקְדָּשְׁכֶּךָ בְּאַרְחָא ובְּמִשְׁכְּבֶךָ
ובְּמִקְדָּשְׁכֶּךָ: כ וְתִכְתְּבֶנּוּ עַל מְזוּזָת
וְתִקְבְּעֶנּוּ בְּסִפֵּי בֵיתְךָ וּבְתַרְעִיךָ:
כא כַּדִּיל דְּיִסְגֹּן יוֹמִיכֹן וְיוֹמִי

ובְּלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכֶךָ
ובְּקוֹמְךָ: כ וּכְתַבְתֶּם עַל־מְזוּזֹת
בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ: כא לְמַעַן יִרְבוּ
רַשִׁי

(כא) למען ירבו ימיכם וימי בניכם. אס עשיתם כן ירצו, ואס לאו לא ירצו, שדצרי תורה נדרשין
מכלל לאו הן ומכלל הן לאו:

תורה תמימה

(ס) וכתבתם. כל פסוק זה נתבאר לפנינו לעיל בפ' ואתחנן (ו' ט').

(כא) למען ירבו ימיכם. כתיב (יהושע כ"ד) וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע,
א"ר יוחנן ימים האריכו שנים לא האריכו^(נ), אלא מעתה למען ירבו ימיכם וימי בניכם, הכי
נמי ימים ולא שנים - ברכה שאנייד [שבת ק"ה ב'].

למען ירבו ימיכם. הנשים חייבות במזוזה, ונקיש מזוזה לת"ת, לא ס"ד, דכתיב למען ירבו
ימיכם, אטו גברי בעו חיי, נשי לא בעו חיינה [קדושין ל"א א'].

למען ירבו ימיכם. תניא, מפני מה קורין שלש פרשיות ק"ש בכל יום, א"ר לוי, מפני
שעשרת הדברות כלולות בהם, כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימך - למען ירבו
ימיכם^(י) [ירושלמי ברכות פ"א ה"ה].

סא ביאור

(ברכות כ"ח ב') שימנעו בניהם מן ההגיון ועי' רש"י
שם וע' מהרש"א שם.

(ג) מקודם לזה מבואר בגמ' שבני דורו של יהושע
בן נון התעצלו בהספדו של יהושע ולא הספידוהו
כראוי, ועוד מבואר שם שכל המתעצל בהספדו של
חכם אינו מאריך ימים, ופריך על זה והכתיב
שהזקנים האריכו ימים אחרי יהושע אע"פ שנתעצלו
בהספדו, ועל זה משני ימים האריכו שנים לא
האריכו, [והפי' הוא שבלו ימיהם בטוב דגם זה
חשיב אריכות ימים וכמבואר ביומא ע"א א' ולפנינו
בפ' ויגש בפ' כמה ימי שני חייך].

(ד) ר"ל מדרך המברך לברך בעין יפה, ולכן כולל
לשון זה גם אריכות שנים, וע"ע בסמוך בדרשה וימי
בניכם.

(ה) ובתוס' כאן הקשו דלפי סברא זו קשה אמאי
פטורות הנשים מת"ת הא כתיב בתורה (ס"פ נצבים)
כי הוא חייך ואורך ימך, ותרצו דההוא קרא לא קאי
את"ת כי אם אקיום המצות, עכ"ל. ועיין מש"כ בזה
לעיל בפסוק י"ט אות מ"ח וצרף לכאן.

(ו) נראה הכונה ע"פ מ"ש בקדושין ל' ב' שהוקש
כבוד אב ואם לכבוד המקום, ולכן ברכה אחת
לשניהם, וא"כ יש רמז לפרט זה מעשרת הדברות
בפרשת ק"ש, ובעיקר ענין דרשה זו עיין מש"כ
בדרשה כיוצא בזו לעיל בפ' ואתחנן בדרשה שמע
ישראל וצרף לכאן.

תרנ"ג) והרחבנו שם הדבור בכל הנוגע לענין זה,
ובנוגע לדרשה שלפנינו הערנו שם פליאה על
הפוסקים שהשמיטו הא דספרי ותוספתא בחיוב
למוד לה"ק, ותמהנו ביותר על הרמב"ם שקשה
לומר שחשב זה לאסמכתא בעלמא, שהרי הוא עצמו
כתב בפ' המשנה פ"ב מ"א דאבות על מ"ש שם
והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, וז"ל מצוה קלה
מצוה שיחשב בה שהיא קלה כשמחת הרגל ולמוד
לשון הקודש כמצוה שהתבאר לך חומרתה, מילה
ופסח, עכ"ל. מבואר מדבריו שרק האנשים ההמונים
מחשבים מצות למוד לה"ק למצוה קלה, אבל באמת
היא מצוה כשאר המצות החמורות, והרי כלל אותה
יחד עם מצות שמחת הרגל שהיא מ"ע גמורה מה"ת,
וזהו היר התנא עליה כמו על מילה ופסח.

ואפילו אי נימא דאסמכתא היא מ"מ מי גרעא
מהדרשה ודברת במ כל השח שיחת חולין עובר
בעשה שנאמר ודברת במ ולא בדברים בטלים (יומא
כ"ב ב') וקבעוה הפוסקים להלכה, ומכש"כ דבר זה
שחז"ל דברו אימים בו כמבואר לפנינו בספרי, ולכן
הדבר תמוה מאוד שהשמיטו זה.

ואולי ס"ל דאין מצוה זו נוהגת רק בא"י ובעת
שישראל שרויין על אדמתן משא"כ בגלותינו שהוא
דבר שא"א לרוב הצבור לעמוד בו מכמה טעמים,
אכן עם כ"ז עדיין לא הונח לנו השמטת זכרון כל
עיקר זה. ואפשר שהוא מטעם צוואת ר"א לתלמידיו

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

[illegible][illegible]

גמ' כשחלה ר"א. זמק'
דקר חקר דבא פ"ג איהא
ר"א בן עזריה. וע"ש
עוד איזה שניונים: שם
הני י"ח כנגד מי. ע'
מדרש הנמוח ר"פ איהא
עוד איזה טעמים. ושם
איהא דרבי"ב אמר נגד
י"ח אלוהות שאמר דוד
בהבז לה' בני אלים:

[א] גמ' וילא אומר על
 ממא מהור וילא על
 מהור ממא. כל זה ז"ל
 למעלה הודם ולא תבטל:

[illegible]

מפני (הוא) מקום מלא הוא
ידידו (אחיו); **[7]** נבי ידו וידו (לחיו); **[8]** בכתי ובכל הדברי המינין וכן להלן (ולפניהם נשתנה מפני הצנוון, דקיס); **[9]** ברישי שבעי טופף המפיץ **פלטים**; **[10]** עין רבנו יונה סוף פ' ד"ה עד שיחפיקו בשם ירמי' פירוש אחד; **[11]** בדפני טוף קרוב לתבניתו של ישו הצנור שליטתו חספה ברבר אלהים היום (הוא מהמנים הצנוון); **[12]** מכאן יראו כלשון החסות שבת ט צ"כ דיה לימס משמע ליה דאפילו התחיל ממכס ומכס יראו כולם לעולם בעי עיני מי יהושע;

תלמוד בבלי <עוז והדר> - א ברכות / תלמוד בבלי {עמוד 88} (743502)

אסור למעום כלום וכו'.

ליה לרצי יהושע^ט מפסיקין
ופילו מן האכילה ולא היא^י:
לייט

דבר אויב חלש ולא אתא לפרקא דרב יוסף
למחר כי אתא בעא אביי לאנחי דעתיא דרב
יוסף א"ל מיט לא אתא מר לפרקא א"ל דהוה
ה"ש לבאי ולא מצינא א"ל אמאי לא מעמט
מדי ואיתת א"ל לא סבר לה מר לתא דרב

לאדם שיטעון כלום קודם שיתפלל תפלת
צלווי צלואת המוספין ביחיד ולטעון מידי
דא"ר יוחנן *אסור לו לאדם שיקדים תפלתו
ולה א"ר אבא ב'בצבור שנו ולית הלכתא לא
א הא דאמרן כריב"ל דאריב"ל⁶ כיון שהגיע
אדם שיטעון כלום קודם שיתפלל תפלת
הקנה היה מתפלל בכניסתו לבית המדרש
מה מקום לתפלה זו אמר להם בכניסתי אני

על ידי ובריאתי אני נותן הוראה על חלקי:
יהי רצון מלפנך ה' אלהי שלא יארע דבר
לכה וישמחו בי חברי ולא ^א אומר ^א על מלא
שלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם בריאתו
ולחי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא
משכים והם משכימים אני משכים לדברי
טלים אני עמל והם עמלים אני עמל ומקבל
שכר אני רץ והם רצים אני רץ לחיי העולם
ו^א כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקור
ויים וזכרה בהן לחיי העולם הבא אמר להם
יכם מן ההגיון וההושבים בין ברכי תלמידיו
לפני מי אתם עומדים ובשביל כך תזכו לחיי
בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקור כיון שראה
ולתלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פגיש החזק
אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי
כועס עלי אין כעסו כעס עולם ואם אוסרני
מממיתני אין מיתתו מיתת עולם ואני יכול
אעפ"כ הייתי בוכה ועכשיו שמוליכים אותי
קיים לעולם ולעולמי עולמים שאם כועס
ני אוסרו אוסור עולם ואם ממיתני מיתתו
ברים ולא לשחרו בממון ולא עוד אלא שיש
ן ואחת של גיהנם ואיני יודע באיזו מוליכים
ברכנו אמר להי רצון שתהא מורא
אמרו לו תלמידיו עד כאן אמר להי ולואי
שלא יראני אדם. בשעת פטירתו אמר להם
א לחזקתו מלך יהודה שבא מתני רבו

פֶּלֶל אֶרֶם שִׁמְעוֹ עֲשֶׂה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר כִּי
לֹא מֵעַן י"ח ר"א אָמַר הָעוֹשֶׂה תַּפְלֹתָיו
כִּנְהָ מִתְּפֶלֶל תַּפְלָה קִצְרָה וְאוֹמַר ה' הוֹשֶׁעַ ה'
לִפְנֵיךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה הַיְּהוּדִית
פְּנִי וְאִם אֵינוֹ יִכּוֹל לִהְיוֹת אֶת פְּנֵי יי
בְּאֶסְדָּא יִכּוֹן אֶת לְבֹו כִּנְהָ בֵּית קִדְשִׁי
בְּרַחֲמֵינוּ כִּנְהָ י"ח אֲזֻכְרוֹת שְׁאֵמַר דּוּד
תִּשְׁמַע (6) א"ר תְּנֹחֻם אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן
מֵר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לִוִּי הַמִּתְּפַלֵּל צִדִּיק שֶׁ
שִׁירָא אִיסַר כִּנְהָ לְבֹו רַבִּי חֲנִינָא אִמְרָה
נַפְשִׁיהּ וּמַחְזִי כְּמֵאן דְּכֹרַע הִנֵּי תִמְנִי סַחֲ
כִּנְהָ מִי תִקְנוֹה א"ר לִוִּי לְרַבִּי הֵלֵל בְּרִיהּ רַתִּי
אֶחָד שֶׁבְּקִרְיָא שִׁמְעוֹ לִר' תְּנֹחֻם א"ר יְהוֹ
יְהוֹסִידִי י"ח בְּרוּכוֹת לְפָנֵי רַבִּין גְּמִלְיָאֵל עַל
לִתְקַן בְּרַכַּת הַצְדוּקִים עֹמֵד שְׁמוּאֵל הַקָּבֵץ

ספן ולאחר הדרכה היו הולכים
פלו: מרתני" מה מקום. כלומר
שיעשו: מושבי קרבות. חטוים.
אחר מרתני ילדים" דעו צפי
ובו. שם שתפלו ויהיו
חונה: עמוד הימיני. שני עמודים
נמדד שלמה באלום שם הימני יכן
ס המאלי עשו (מחם 6 ז)
ימיני לעולם חשוב: פריש. המפוס¹
יק ע"ז: אוסרני. חות ארמי:
ת שלם: לעו"ה" חות חובה

(א) גמ' אזכרות שנק"ש
ד' תנחום א"ר יהושע
בן לוי אמר כנגד:
(ב) רש"י ד"ה שימפקקו
מנן הפקק
ולמעלה:

[illegible][illegible]

באסדא. סדן. לשום צו
רגלי אים ובלשון אשכנז
סעטו"ק בלע"ו ציפ"י (צ"ו)
ומשם בחד רגלי.
בבלשון ארמי סדנא בסדניה
מחב עץ גדול שטומין צו
רגלי האסורים ובלשון יוני
אשמו"ק (איוב יג. כד).

בנגד י"ח אזכרות
ששומר דוד ב'ו' יס
ההארץ [מגילה י:ז].
הזכיר [תהלים
ש"ס (קא"א)]
המנונה [תענית יג:].
לקמן [מגילה שם].

הודפס מאתר אוצר החכמה

ובכדי להבין את התורה ביסודה צריכים להיות בקיא ביסודותיה, וכמו שכתב הגאון הנפלא ר' מאיר שמחה הכהן בספרו משך חכמה פרשת תשא: הענין לספר תורה נכתבה בלשון יוני לר"ג ולחד מ"ד בכל לשון במגילה דף ט', אף דכל התורה שבעל פה ופולפולא רמוז בתגין ונקודות כמו ר"ע שהיה דורש על כל קוץ וקוץ (מנחות פרק התכלת) והיתורים שבהם התורה נדרשת מכל מקום לא מעכבי לקדושת ספר תורה בלשון אחר, והטעם נראה, דאמרו בנדרים ל"ח, לא נתנה פולפולא של תורה אלא למשה ולזרעו שנאמר כתוב לך, ופירש הרא"ש זה הדרשות המרומזות בכתב התורה ובצורת האותיות, רק משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל, ולפיכך לא מעכב קדושת ספר תורה בשפות אחרות, ע"כ דבריו הנפלאים, ויש להוסיף דלפיכך כתב הטורי אבן במגילה דף ט' דאפילו למ"ד דהתורה נכתבה בכל לשון, וכשר לקרות בה, בכל ואת מצות כתיבת ספר תורה לא מקיים רק ספר תורה שנכתבה בלשון הקודש, כי שם מרומז כל סודות התורה ודרשותיה בכל אות ואות ובכל תג ותג, ולא ספר תורה שנכתבה בכל לשון או בלשון יונית לר"ג.

ובספר בית יצחק א"ח סי' ט' מתלבט מאוד לדעת טעם של הטורי אבן דמצות כתיבת ספר תורה ודאי אינו יוצא רק בלשון הקודש מהיכא למד זאת, אבל לפי דברי המשך חכמה מבואר דברי הטורי אבן יפה מאד, ובסי' י' בבית יצחק למ"ד ספרים נכתבים בכל לשון, או לר"ג בלשון יוני אם גם השמות נכתבים בכל לשון, ובפרט שם הקודש ה' ודאי בעי ככתבו, דלפי מ"ש מוכח מהרמב"ם דלא הוה רק כינוי שם הנכתב בשאר לשון, סנהדרין פרק כ"ו, ובסוטה דף ל"ג, לימא קסבר רבי כל התורה בכל לשון נאמרה, ובתוס' פירש ר"ח שם, דהא פשיטא דבשעת מתן תורה ניתנה למשה בלשון הקודש ורק דהספק אם ניתנה להעתיק בלשון אחר, ולפי זה מסיק הבית יצחק אם על כרחך משה אמר את השירה בלשון הקודש ומדאמר כתבו לכם את השירה הזאת הכוונה גם כן בלשון הקודש, ולכן אינו מקיים מצות כתיבת ספר תורה אלא בלשון הקודש, אבל להתוס' ברכות י"ג שחולקים על הר"ח בזה ומפרשים כל התורה בכל לשון נאמרה, היינו בסיני והיתה מתחלקת לשבעים לשון, ודלא כר"ח שבסיני ניתנה רק בלשון הקודש, אם כן מקיים מצות כתיבת ס"ת בכל לשון, וצ"ע על ר"ת משבת פ"ח שנאמר שם מפורש שהיה יוצא הדיבור מהקב"ה ומתחלק לע' לשון עיי"ש בדבריו.

איך שלא יהיה, אנו שפוסקים שהתורה נכתבה רק בלשון הקודש או בלשון יוני דילפינן זה מפסוק מיוחד יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם, יפיפותו של יפת באהלי שם, והרמב"ם מסיק שהיום נשתכח ממנו לשון וכתב יונית אמיתית, אי אפשר לכתוב ספר תורה רק בלשון עברי, ומפני זה כתב בעל הטורי אבן שאי אפשר לקיים מצות כתיבת ספר תורה בשאר לשונות, רק שכשרה לקרות בה ויש לה קדושת ספר תורה, אבל לא קיים מצות כתיבת ספר תורה, והמחזור מזה מה שהבאתי מבעל משך חכמה לפרש דברי הטורי אבן.

יוצא שלשון הקודש הוא לשון מיוחד לתורה ולסודותיה, ולקיים מצות כתיבת ספר תורה, ולפיכך נחשב להכשר מצוה להשיג עומק התורה וסודותיה.

ולפי זה יש לומר מה שהפוסקים השמיטו את דברי הספרי, כשהתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו בלשון הקודש ומלמדו תורה, זה אזיל למ"ד התורה נכתבה בכל לשון ולפיכך צריכים ללמד אותו לדבר בלשון הקודש בכדי שיבין גם את הדרשות וסודות התורה שנכלל בכל תג ותג ובכל אות ואות, אבל למ"ד שהתורה רק בלשון הקודש נאמרה, ועצם קריאת התורה הוא בספר תורה שנכתבה בלשון הקודש, ואף שגם לר"ג לשון יוני כשר זה רק בזמן שהיה לשון יוני, אבל כעת נשתכח לשון יוני כמו שכתב הרמב"ם לא צריכים ציווי מיוחד ללמוד לשון הקודש, כי זה חלק מלימוד התורה, אם לא יודע לשון הקודש לא יכול ללמוד תורה שבכתב בלשון אחר, כמבואר בריש כל כתבי שבת קט"ו ע"א בתוס' ד"ה לא נתנו לקרות בהם, פירש רש"י דהיינו ר' שמעון בן גמליאל דפליג במתניתין דמגילה ח' דאף ספרים לא התירו שיכתבו אלא בלשון יונית, ופירש הרב פור"ת דהיינו טעמא כיון דלא נתנו לכתוב אסור לקרות בהם, משום דברים שבכתב אי אתה רשאי לומר בעל פה ע"כ, ולפיכך מוכרח ללמוד לשון הקודש בכדי שיוכל לקיים מצות לימוד התורה לבנו, ותורה שבכתב מחויב ללמד לבנו בשכר, אבל תורה שבעל פה בחינם, ע"י רמב"ם ריש הל' תלמוד תורה בזה, ולפיכך השמיטו זה הפוסקים, כי זה עצם מצות לימוד התורה שבלי עברית אי אפשר לו ללמוד התורה, ודוק בזה.

והנה אחר כך מצאתי בספר תורה תמימה על התורה פרשת עקב שגם כן תמה על כל הפוסקים שהשמיטו את הספרי והתוספתא בחיוב לימוד לשון הקודש, ודחק את עצמו לומר דאולי מצוה זו נוהגת אלא בארץ ישראל ובעת שישאל שריון על אדמתו, מה שאין כן בגלותינו שהוא דבר שאי אפשר לרוב הצבור לעמוד בו מכמה טעמים, אבל מסיק בעצמו אכן עם כל זה עדיין לא הונח לנו השמטת זכרון כל עיקר זה, ואפשר שהוא מטעם צוואת ר' אליעזר הגדול ברכות כ"ח ע"ב לתלמידיו שימנעו בניהם מן ההגיון, ועיין רש"י ומהרש"א שם, ע"כ דבריו, ורש"י מפרש וז"ל: מההגיון לא תרגילם במקרא יותר מדי משום משכא, ועיין במאירי ברכות שם שיפרשו את המקרא לא כמו שפירשו לנו חז"ל אלא כדרך אלה הכופרים בתורה שבעל פה, ואח"כ מצאתי בספר שערי ציון להגאון ר' בן ציון מבילסק בחלק שלישי מאריך מאד שם בסי' כ"ז בקונטרס חינוך הילדים, והוא גם סולל לו דרך לתרץ השמטת הפוסקים שמצוה ללמוד לשון הקודש עם הגמ' ברכות על פי צוואת ר' אליעזר הגדול מנעו מניכם מההגיון, ומביא דברי רש"י והערוך שלא יפרשו להתינוק הפסוק כצורתו, שאם ימשך לבו של התינוק אחר פשטות המקרא ולא יקבע בלבו דרשות חז"ל שהוא תורה שבעל פה, ולא ראה את המאירי שהוא מפרש באמת כן דברי צוואת ר' אליעזר הגדול, ולפיכך דלגה הברייתא בסוכה את החיוב ללמד לבנו לשון הקודש, והפוסקים השמיטו זה דבתחילה היה הדין כן שמחויב לדבר עמו בלשון הקודש, אך לאחר זמן כאשר נתפשט בזמן בית שני הצדוקים והבייסוטים והקראים וכל הכתות הרעות מכחישי תורה שבעל פה, אז ראו חכמים בעין שכלם שאדרכה יהיה חסרון גדול אם הנער טרם שיהיה לו השרשה עמוקה בלבו מתורה שבעל פה

יהיה מכיר עצמו את טיב לשון הקודש, כי לא יכנס בלבו מאומה מתורה שבעל פה, אבל כשאני מכיר בעצמו לשון הקודש ואינו יודע פירוש המקרא והרב יפרש לו פירוש התורה על פי תורה שבעל פה אז יושר בלבו עמוק עמוק ידיעת התורה שבעל פה וכל הרוחות לא יזינו ממקומו, אף שילמוד אח"כ תנ"ך בעצמו לא יזיק לו, אבל אם הילד או הנער ידבר בלשון הקודש ויהיה בקי בטיב הלשון יקרא בעצמו דברי תורה בלא רב ומורה כפשוטו של פסוק ואז לא יכנס בלבו פירוש רבו על פי תורה שבעל פה, על פי המדות הנדרשות בתורה שבעל פה, שלא על פי פשוטו של דבר בוז יבז לו, ולא יכנסו הדברים ללבו כלל ויהיה בעיניו כדברי הבאי, והביא גם מדברי הצ"ח ברכות כ"ח לפרש ברוח זה פירוש צוואת ר' אליעזר הגדול, מדפוס פראג שנדפס בחיי הנודע ביהודה, ובצל"ח בדפוסים יש השמטה בקטע זה, בכל זה דוחק מאד שמפני זה השמיטה הגמ' בלשון הברייתא לשון הקודש וכן התוספתא, ודוחק גדול גם כן שמפני זה השמיטו זה כל הפוסקים, היות שיש תועלת בלימוד לשון הקודש להבין בעומק גדול דברי התורה, והגאון המלבי"ם ז"ל, הוכיח מתוך דקדוק הלשון על כל דרשות חז"ל, אדרבה מתוך דקדוק וידיעת הלשון דרשות חז"ל מוכרחים, וצ"ע דבריהם בזה, ויתר נוח לומר כמו שכתבתי לעיל בזה.

ודרך אגב מביא השערי ציון דבר חדש מהגאון ר' רפאל מהמבורג ז"ל, שכתב על דברי הגמרא גיטין פרק הניזקין וזה דבר יקר ואמיתי, דמבואר שם דלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על פי התורה שבעל פה, שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתכם ברית, ולכאורה תמוה הדבר הא כתיב בקרא כתב לך את הדברים האלה, שצוה השי"ת למשה שיכתוב לו את התורה, ואם כן אדרבה מוכח שהדברים שכרת הקב"ה עם ישראל הוא רק על פי הדברים שכתב, ופירש הגאון ר' רפאל דהנה מבואר בגמ' דהתורה נעתקה לשבעים לשונות, אמנם תורה שבעל פה תלויה רק אם כתובה בלשון הקודש, דהא כמה גופי תורה שבעל פה נלמדים מגז"ש והיקש ומיתור אות וכדומה, וא"כ רק שהיא כתובה בלשון הקודש, אבל כאשר, אבל כאשר היא כתובה בשאר לשונות או אין מקום לתורה שבעל פה, ולכן אמר הקב"ה למשה כתוב לך את הדברים האלה, היינו דוקא בלשון הקודש, אע"פ שהתורה שבכתב יעתיקו כל האומות, כמבואר בסוטה ל"ה ע"ב, דכל אומה שלחה נוטרין שלה להעתיק התורה, לכן אמר הקב"ה כתב לך הדברים האלה, שתכתוב ספר התורה דוקא הדברים האלה בלשון הקודש, כי על הדברים האלה כרתי עמכם ברית, ומוכח מזה שהקב"ה לא כרת ברית עם ישראל רק על פי התורה שבעל פה, ולכן הברית היא רק על הדברים האלה, שלכן הזהירה התורה לכתוב רק בלשון הקודש כדי שיהיה מקום לתורה שבעל פה, אבל מצד תורה שבכתב כל הלשונות כשרים לזה, עכ"ת דבריו שהביא והם דברים גפלאים, ועצם דבריו מתאימים עם דברי המשך חכמה מהגאון ר' שמחה שהבאתי לעיל, ואפילו למ"ד התורה בכל לשון כשרה, משנה במגילה דף ח', בכל זאת רק לקרות בה, אבל לא מקיים מצות כתיבת ספר תורה להטורי אבן, כי חסר תורה שבעל פה בשאר לשונות הנרמזים רק בלשון הקודש החסרות

הסכמות הגאונים

בעז"ה

איכלע לאתרין האי גברא רבא הרבה מאוה"ג מעוז ומגדול חריף ובקי בש"ס ופוסקים גפן אדרת, אשר לו עשר ידות במעלות ומידות נאפד בעונה ויראה בתמידות, כש"ת מו"ה ישראל מאיר הכהן בעה"מ ספר **חפץ חיים ושמירת הלשון, ומחנה ישראל**, וכעת אתא ואיתי מתניתא בידו חיבורו הנפלא **משנה ברורה** על שו"ע או"ח, אשר בו אסף ולקט שושנים מדברי ראשונים ואחרונים ושו"ת השייכים לכל פרט ופרט ואסף כל דבריהם בלשון צח לזכות את הרבים ומגו דוכי לאחרינא זכי נמי לנפשו שנתחדשו לו כמה פלפולים נעימים ודינים מחודשים שחידש בשכלו הזך והבהיר, והראה לפני איזה עלים מחיבורו היקר, וראיתי כי הפליא לעשות ובכמה ענינים האיר רוב חכמי זמנינו וגם להמורים הגדולים הוא לתועלת כאשר יחזה עין הקורא בו, ולכן מהראוי ונכון להחזיק טבותא להרב הג' המחבר הנ"ל שיגע וטרח והשתדל להוציא לאור לאדפוס אדרא, וגם להחזיק ידו ולסייע למצוה רבה הלז ולקנות הספר היקר הלז בספ"י בכסף מלא כפי אשר יושת מהרב הג' המחבר הנ"ל למען תהי' משכורתם שלימה כזה ובכא, המדבר בצדקה לכבוד התורה ולומדי'. ובאעה"ח ד' כ"א אדר תרמ"ג לפ"ק פה ק"ק **ווארשא** יע"א.

שמואל זנויל במוהרי"ז מו"צ דפ"ק הנ"ל.

הדינים בלשון זך וישר ומשמיא קא זכו להאי גברא רבא לחבר חיבורנפלא כמוהו יהא רעוא שחפץ ה' בידו יצליח לגמרו ולהוציאו לאור יראו ישרים וישמחו ויתרבה הדעת בישראל דברי הבא עה"ח ביום א' כ' סיון שנת תר"ם פ"ק קאלווארע:

נאום בן ציון בהרב אריה ליב החופ"ק

עבר עלינו איש טהור גברא. גברא רבא אתי לקמן ארי שבחבורה גבור במלחמתה ש"ת עושה מלאכה במים רבים וצולל במים אדירים בקי בש"ס ובפוסקים ומעמיק נפלא ביושר העיון לברר שמעתא אליבא דהלכתא ה"ה יד"נ הרב וכו' וכו' מוה' ישראל מאיר הכהן נ"י מראדין. והנה שמעתי מכבר שעוסק במלאכת ה' לחבר חיבור טהרה על שו"ע או"ח, וכעת זכיתי שנתאכסן בביתי כמה ימים אתא ואיתי מתניתא בידיה חיבורו הק' שעוסק בו כעת ועיינתי בו בעיון יפה בכמה מקומות ונתפעלתי מאד ואלמלא ראיתי לא האמנתי כי ממש לא ראיתי חבור נפלא כזה להלכה למעשה על שו"ע או"ח, כי **במשנה ברורה** שלו מבאר כל דין ודין המבואר בשו"ע בטעמו ונימוקו מגמרא וראשונים בקצרה בלשון צח וישר, ומבאר כל חלקי ספיקי הדינים ופרטי פרטיהם הן מה שהובא באחרונים ושו"ת והן מה שחננו ה' לחדש מדעתו ושכלו הזך. **ובבניאור הלכה** שלו מבאר טעמו ונימוקו באורך מגמרא וראשונים והכל בעמקות ובעיון הישר ואמת אמת תפסיה להאי גברא וכל דבריו ברורין ומזוקקין שבעתיים. כי על ידי יראתו הטהורה ושקידתו העצומה לא יאומן כי יסופר שיגע על כל דין ודין ועל כל פרט וספק, כי יש סימנים בשו"ע שיגע בהם כמה שבועות ובפרט סימן ל"ב וסי' ל"ו יגע בהם כמה חדשים לבאר כל פרט ופרט להלכה למעשה בטעמו ונימוקו מגמרא וראשונים ושו"ת לכן שמח לבי מאד על פעלו הטוב, ובטח לבי כי ימצא בו המעיין הישר כל הספיקות וכל פרטי

שאלת

תשובה י

יעבין

פט

נתונה למטה מן השכנה על פדחתה וצלדעים, במקום שכלים שערותיה לית לן צה, דלא הוי אלא כשאר תכשיטין שנתון.

הנלע"ד

יעבין ס"ח קלח

[הג"ה מכת"ק: ובהכי מיירי נמי ודאי הוה פאה דנשים צדקניות (חלק [סנהדרין] ק"ב ע"א). שוב זכני חי"ת ברוב חסדיו לראות שכיוונתי לדעת הגדול הגאון כמחר"י קצנאלבוגין, הביא דבריו בבאר שבע בספרו בחלק התשובות סי' י"ח (דף ע"ב), וראיתי האריך הרחיב מאד להשיג על בעל שלטי גבורים ככל הכתוב לפני פה בזה, אמנם הוא דחה כל דברי מחר"י בועז הנ"ל בשתי ידיים, ובעת כותבי דברי הנ"ל, לא היה לי גם ספר האלפסי ולא עיינתי בדבריו שבשלטי גבורים במס' כלל שהביאם הרב הנ"ל, ומחם הבנתי שיש לקיים דברי מחר"י בועז במקצת כפי הפשרה שכתבתי הנה, ואני במקומי עומד בנתונה חוץ לשבכה מבעד לצמתה.

תחנה על צעלה ע"י קרחותה, ולעולם נשוק יש איסור אפי' בפאה נכרית בגלוי, וכן עיקר לענ"ד, דלא עדיפא פאה נכרית מקלמה, דנשוק אסורה מדת יהודית כדאיתא בהמדיר [כתובות שם].

והיינו דמנינן צמחא אשה [שבת ס"ד ע"ב] יולאת נכזול וצפאה נכרית לחצר, וצרישא [שם נ"ז ע"א] דנכזול לרשות הרצים לא תנא, לא תנן התם פאה נכרית, משום דנלאו הכי אסירא זה צרשות הרצים, לא אצטריך לאשמועינן דלא תנא זה צמחא, אלא צפיפא דנחצר מותרת, צריכא למימר דאכל נחצר שריא ואפי' צמחא ודוק, ואע"פ שהתוס' לא כתבו כן שם, עי' מ"ש צס"ד צפ"י המשנה לשם [לחם שמים שבת פ"ו מ"ה קל"ז].

ומ"מ נ"ל לחלק דאף למאי דכתיבנא לאיסורא, אינו אלא צפיפא נכרית הנתונה צמחא הראש במקום שער, דשייך ציה משום פריעת הראש כדפרישנא, אלא

שאלה י

לעיין צמחא הכסא צמחא פילוסופיא המועתקים לנשון עזרי, כגון ספר המדות לאריסטו והדומה לו, ואפי' המחזירים צמחמת הטבע וצמחא שחר, עם היוחס נחשבים לרד"ק קלט, ולר"ש בן תיבון צמחמת המורה,

נפתקתי אס מותר לעיין צמחא הכסא צמחא השמות והפעלים, והיה נראה לכאורה דמותר, דהא קיי"ל [שבת מ' ע"ב] דצריכא של חול מותר לאומנן צלשון הקודש, (ואהא סמיכנא ועצידנא עובדא

ו' נדקדוק הקודש בבית מסתברא סור לירדן

שרי כדכתיבנא התם, ואפ"ה בשבת אסור משום דילמא שלפא, דבכה"ג אי נמי משלפא לא מגלייא רישא ודוק. וצ"ע אם התירו כבול ופאה לחצר אף לבתולה ופנויה דלא שייך שלא תתנה על בעלה, או דילמא בתולה פשיטא טפי וכל שכן הוא דצריך שלא תתנה, כרי שיקפצו עליה בני אדם כדאמרין אין הבוגרת רשאה לנוול עצמה. (ותליא בפלוגתא דרש"י ותוס', דאיכא לפמ"ש התוס' רשות הוא ולא חובה עיין תענית (דף י"ג ריש ע"ב) ומ"ש שם בס"ד), ואכתי קטנה תיבעי לן, ומסתברא דלא פלוג רבנן.

ק"ל. בחלק ב' סי' ז' ח' נשאל רבינו על תשובתו כאן, והרבה להשיב עיין שם.

ק"ל. בפירושו למרכבת יחזקאל, ועי' מגדל עוז אוצר הטוב, מוסד ב, אות י"א, בא"ד כ' ויפה עשה הרב בעל מורה נבוכים (פ"ו מחלק ג) אחר שהתחיל לדבר כמבאר מעשה מרכבה, עזב הענין ולא דבר ממנו מאומה מקטן ועד גדול לא נגע בו כלל כו' החריש ותהי לו לחכמה, אבל תלמידיו הפילוסופים

ק"ל. ז"ל רבינו שם, בכבול ובפאה נכרית לחצר, כתבו התוס' וא"ת ואמאי לא תני נמי ברישא פאה נכרית בהדי כבול, שאין יוצאין בו לר"ה, וי"ל דמילתא דפשיטא היא דאסור לצאת בה לר"ה, דודאי משלפא לה משום דמחכו עלה עכ"ל. וקשה דמשום דמחכו עלה לא חיישינן דעבדה איסורא לסתור שערה ולגלות ראשה דפריעת ראש אסורה מדאורייתא וגם מדת יהודית, והעוברת יוצאה שלא בכתובה, והא דעדיפה מנה כתבו התוס' בשם ר"י בריש פרקין דאפי' בשבות דרבנן לא חשו דילמא שלפא, וכן בגמ' דיוצאה בשבכה המוזהבת פירש"י דאי שלפא מגלייא רישא. ולענ"ד נראה דמשו"ה לא אצטריך למתנייה ברישא כיון דאפי' בחול אסורה לצאת בו לר"ה, כמ"ש והוכחתי בס"ד בחי' פ"ד דנזיר ובשאלת יעב"ץ [ח"א] סי' ט', וח"ב סי' ז' ח', וסיפא אצטריכא ליה דלא תימא אע"ג דבחול שרי, בשבת אסור דכל מה שאסרו חכמי' ברה"ה, הוא הדין לחצר ודוק, ואולי דעת התוס' דהכא כפאה נכרית העומדת למטה ממקום גידול שער תחת קשוריה עסקינן, דכה"ג בחול

שאלות

תשובה י

יעב"ז

צ

ועל כן אי אפשר לעמוד צהם צלי הרהור ד"ם ופסקין המקרא ואסור קמ"ג.

וסיעתם, מעשה צראשית ומרכבה, שרי להו מרייהו שעשו כוונים מדמיונו של הר"מ ז"ל להעניבה קמ"ג, ש"מ צלשון ענמו ליכא משום קדושה, אלא צמר ענין אזלינן, והא נמי ליכא ענין קדושה כי אס להרהר ולחשב צאופני הדבור הנאות והלשון המדוקדק, ואפי' לדבר צם להוציאם צפה היה מותר, הגע צעמך כשהיו ישראל על אדמתן ולשונם לשון הקודש, היו נודאי משמשים צו אף צבית הכסא ולכל נרכס קמ"ג, (אע"פ שצלי ספק יש קדושה צלשון גס מצד ענמו, וזהו דעת קצת קמ"ג צמה שנקרא לשון הקודש).

איברא לדין מסתברא לאיסורא כיון שאין דרך להגיע ידיעת לה"ק על נכון כי אס ע"פ הכתובים אשר יורו צאלצע על כללי הדקדוק, שלא נשארה צדינו ידיעת דרכי לה"ק אס לא על פיהם,

לא אבו בדרכיו הלון, כמו רד"ק וכו' דימה שהוא הפרדס הנפלא כמו שעלה לפניו במחשבה, ותקנתו קלקלתו שלא הי"ל לירוא מעונש מגלה סתרים מה שהנביא כיסה, ולא יקרהו עון פרסום אותן השבושים והבלים שמותר להרהר בהם אפי' בבית הכסא (כמו שאמר לנו אבא מארי הגאון ד"ל בפה מלא). (וע"ע מטפחת ספרים ח"ב פ"ח הגהות לס' אמנות חכמים לפרק י"ג ח"ל ומעשה מרכבה של רד"ק, כבר זכרנו באוצר הטוב, שראוי לעיין בהם בשעי דבית הכסא במקום שאסור להרהר בדברי תורה, או בשעה שאינה לא יום ולא לילה). קמ"ג. ע"י מטפחת ספרים שם אות כ"א.

קמ"ג. כתב רבינו במגדל עוז בית מדות, (זיטאמיר תרל"ד דף קנ"ז) עליית הלשון ד"ה ויש לעיין במ"ש הכוזרי הנ"ל [מאמר שני סי' סז ואילן] שהיה לאברהם אבינו העברית ללה"ק, והארמית ללשון חול, מניין לו זה, כי בפירוש אמרו רז"ל להלכה, דברים של חול, מותר לאומרן בלשון הקודש בבית המרחץ ובבית הכסא, (ע"י מ"ש בס"ד בשאלת יעב"ז סי' י"א) א"כ יראה שאין קדושה עצמיית בלשון, רק לפי הנושא שידובר בו. ובר"ה ומה וכו' מ"מ הדרה קושיא לדוכתה, מה צורך ללשון חול, אחת שהותרה לה"ק גם בבית המרחץ ובה"כ לדברים של חול. וי"ל אע"פ שהותר לדבר בו במקומות המטונפר רחוקה היא, ולא הותרה אלא מדוחק היינו לבקש דבר הצריך לאדם שם בעת ההיא שאי אפשר מבלעדס, ובמי שאינו מכיר לשון אחר, הדברים אמורים, אבל היודע ושומע לשון אחרת, ודאי חייב לנהוג בה סלסול, שלא להשתמש בלה"ק אפילו בענייני חול בעלמא, ובמקום נקי וכו' כל שכן במקום מטונף וגם שלא מדוחק, צריך להזהר בו, שלא לזלזל בקדושתו כי הוא נבדל להקדישו קודש קדשים הוא לה' בתפילה ובקשה, ולהתנאות בו בדברי שיר ושבח לצרין לפניו ית', וכן בלמוד התורה גדלה סגלתו עד למעלה וכו'. אס כלי של קדושה יתרה כזה, פשיטא לא ניתן להשתמש בו לדברים ריקנים של הדיוטות, או לענייני שחוק וחשק והתול ושטות, לחלל קדושתו חולין הוא, לחכמים הישרים הכשרים. ואוי להם לאותן שחברו ספרי עגבות ונכול פה, ובאו בה פריצים וחללוה וכו'. ובר"ה נחזור

ולעין בס' חכמות חצ' נראה דמותר ר' הכסא אפי' כוונים בל' הקודש ו' הדבר לעי' ביחוד לו שא"א לו לע' כלי ההוד

ושמעתי קמ"ד על הרמב"ן ז"ל שהיה מעיין בספרי לשון לעז של חכמי אומות העולם צבית הכסא כדי שלא להרהר בדברי תורה, (וכ"כ הרע"צ סוף פ"ה דאבות [ד"ה ומינה לא תורע]), וכן היה מנהגו של אבא מארי הגאון ז"ל. [והג"ה מבתי"ק: שוב מצאתי שכן הוא בירושלמי דעירובין הביאורו תוס' תענית (ד' ע"א) קמ"ה ששמואל לא היה מעיין בחכמת אסטרלוגיא אלא בשעה שהיה בבית המים] ואס היה מוצאים הימח צעיון הנ"ל, נ"ל שלא היו עוסקים צהם.

וצ"ע אליבא דר' ישמעל דפרק שמי הלחם (מנחות ז"ט ע"ב) דאית ליה דברים ככתבן, וא"ל לכן דמא לא ינדוק שעה שאינה לא יום ולא לילה ולמוד

וכו' שהמדקדקים במעשיהם ושמים דרכיהם נוהרים בלה"ק בטהרה ובקדושה אפילו בדברי חול של רשות, ולא נתן לדבר בו במקום הטינופת, אס לא לצורך גמור כאמור, ועס זה צריך להשמר מלהכניס בתוכו לשונות של מקרא ומשנה ותלמוד, אע"פ שאין בנגליהם ענין קדושה, כדי שלא יבוא ע"י כך להרהר בד"ת, במקום שאינו ראוי, וכמו שכתוב בס"ד בשאלת יעב"ז וכל אלה דברים ברורים בעז"ה עכ"ל. וע"ע בגלינוני הש"ס להגרי"ע אבות פ"ב מ"א ברמב"ם ד"ה אה"כ אמר. ועי' בספר ויואל משה מאמר לשון הקודש סימן יד-יה.

קמ"ב. רמב"ן שמות ל', י"ג. ועי"ש במגדל עוז שם ד"ה ומה שנקראת.

קמ"ג. נראה דמכ"ש ממ"ש הרב [שאלת יעב"ז הנז' הוא, שאסור לסדר שם בהרהור כתב מליצה בלשון תלמוד דודאי יבא להרהר קצת בסוגיות התלמוד אשר מתוכן הוה מסדר מעשה הכתב וזה פשוט. (ברכי יוסף אר"ח סי' פ"ה אות ה).

קמ"ד. בספר שימוש דף כ"ה ע"ב כתב רבינו וז"ל, והגני אומר בפה מלא, שישו בני מעי, שאפילו שעי דבה"כ לא היו בטלות אצלי, כי בעת שאסור להרהר בד"ת, פניתי לראות הוללות וסכלות, לעיין בדברי התול ובספרי החיצונים (כי זולת זה, חלילה לי מה' להביט אליהם ולקרות בהם אפי' באקראי, במקום ובעת הכשר לעיין בדברי קדושה ח"ו, ועד בשחק נאמן סלה).

ובאגרת פורים (כתי"ק) אות ח' כתב רבינו וז"ל, וכן מנהגי בכל הידיעות שבעולם בין קודש בין חול הבאות לידי, לזון עיני מהם, לדעת טוב ורע, ולהבחין בין אמת לשקר, ולהבין ולחקור מה טיבן של האמונות והדעות וההרות, ולחשוף שורש ושמן דבר נמצא בהם, ואפי' מילי דעלמא וליצונותא ופרקא דשטותא, ידעתי קראתי (אך רק במקום שאסור להרהר בד"ת, לא לשחת הזמן המוכשר ללמוד, וחס לזרעא דאבא). מ"ש וכן היה מנהגו של אבא מארי הגאון ז"ל, כ"ה גם במגלת ספר (תשע"ב עמ' כ"ה) ובשע' דבית הכסא היה מעיין בספרים חיצונים וענייני העולם.

קמ"ה. ע"י דברים רבה ח', ו'.

שאלת

תשובה יא

יעבין

צא

זה חכמת יוונית, הא איכא שעי דצית הכסא דליכא לקיומי זהו קרא דוהגית וילמוד זהם שם.

ובן יש להוכיח מהא דאיתא בפ' עזול יום (זנחיס ק"צ ע"צ) א"ר הא דינא מרבי אלעזר ברבי שמעון גמירנא צצית הכסא, שהיה גורם שם למודו לאונסו [שם סוע"ב], ולא הוה חייש לעיוני דצדריס של חולין כה"ג כי היכי דלא לייתי לידי הרהור תורה צצית הכסא, וכן פ"ק דקידושין (ל"ג ע"א) דילמא לאונסיה שאני, ול"ע.

וי"ל שלא היה להם ספרים צחכמות חילוניות לעיין בהם, או שמא מתוך שצדרי תורה היו שנונים צפיהם ולא היו מעיינים בהם אלא צמחשבה, לא מתוך הספר, כי לא ניתנו ליכתב צימיהם, ומתוך העיון המחשבי נאנסו ושכחו להפסיק ההרהור דצדרי תורה ולהסיק דעתם לדבר אחר צהכנסם לצית הכסא.

ובאמת אין להציא ראיה מן התנאים דצדריס כאלו, ומההיא דמנחות נמי ליכא למשמע, ותסבירא אטו מי ליכא שעי דצה"כ, והא לא אפשר זהו לקיומי קרא כדכתיב. (וכה"ג איתא פרק ר' עקיבא (שבת פ"ט ע"צ) דל תרתי סרי ופלגא דמיכל וללוי ודצית הכסא, (איצרא להירושלמי [ברכות פ"ג ה"ד] דמיייתי צצ"י [או"ח] סימן פ"ה, אה"נ דאיכא לקיומיה התם נמי, ולק"מ, ועי' מ"ש שם צחצורי צס"ד קמ"י), אלא מאי אית לך למימר דצדריס ככתנן לאו דוקא, שעה שאינה לא יום ולא לילה נמי לאו דוקא, ושעה דצית הכסא אינה חשונה לא ציום ולא צלילה ואינה ראיה ללימוד חכמה מתחלתה וק"ל.

נ"ל

יעבין ס"ט

שאלה יא

בא מעשה לידי צעוף שהיה צגפו כעין חיתוך הנראה שנעשה ע"י קשירה חזקה שקשרו אגפיו צחצל, ושלטה צו המכה עד שעברה את הצער ונכנסה תוך העצם, שהיה גם העצם מחותך קצת צלדו הא' לצד הגוף השוכן על הצלעות, שמה ניכר שצאה המכה מן החצל שהיה קשור צו צחזקה, שכן דרך לקשור צ' אגפי העוף יחדיו למעלה לצד צבו ושדרתו כשמציאין אותו לשוק למכור, ולכן מצדו האחר הפונה לחוץ היה הגף שלם צעור וצער ועצם מפני שלא נגע צו החצל מאותו צד שנישא על ידו, והיתה המכה רחוקה מן הגוף כרוחב אגודל צריות, שמעתה אין מקום לאוסרו ממנהג אצותיו משום שצרת הגף, גם לא היה לו עוקץ כלל.

והתרתיו כולו, ולא ראיתי לאסור האצר מן המכה והלאה משום מצות פרוש [חולין ע"ד ע"א], חדא דהא סמכו האחרונים ז"ל קמו להתיר צאצר וצער מדולדלין צחזר ונקשר שצר אל שצר אפי' ניכר שהיה צבור כולו צודאי, כל שכן צנדון דידן דעדיף טפי דאע"ג דמצד הא' היתה עדיין המכה פתוחה ונראת צעור וצער קמח, מ"מ עין צעין היה נראה שלא נצצר כלל, ולא היה רק כחתיכה צסכין צמעט צצר וקצת עצם פגום צעליונו שצצד א' לצד וזה אינו קרוי צצירה, ולא אצר וצער מדולדל שאין כאן דלדול כל עיקר, ופשיטא דיכול לחזור ולחיות כה"ג, כנ"ל צרור, ועוד שאפי' היה ספק, ספיקא דרצנן הוא דהכי קי"ל [י"ד סי' נ"ה ס"ה], ודוק קמט.

גף העוף שהיה פגום בעוף ובשר מצד אי' עיי' הידוק החבל פשוט ומותר האבר כולו

לכתחלה ולאנסו, דלימא אגב שטפיה רהיט ליה, א"נ לא סיימוהו קמיה. ואני בעניי לא וכיתי להשיג תלמוד ירו', לעמוד מחוכו על האמת וברור הדברים, על כן אני אומר רק אומדן דעתי, וכו', ועי' מ"ש בס"ד בשאלת יעב"ץ (סי' י'). קמו. י"ד סי' נ"ה סעיף י"ב והג"ה שם, ובש"ך סק"מ. קמח. עי' ש"ך שם סק"ז.

קמח. עי' דעת חורה שם ס"ק מ"ו (ופת"ש סק"ג).

קמו. במור וקציעה סי' פ"ה וז"ל, שם וכתב ה"ר מנחם כו' בירושלמי שמתור להרהר בבה"כ ע"כ. לפום ריהטא הייתי אומר דהך ירו' לשיטתיה אזיל, כמ"ש משם בארחות חיים, דגרסינן בירושלמי [שבת פ"ג ה"ג] שואלין הלכות בית המרחץ בבה"מ כו' והכא נמי בהכא עסקינן, דלטעמיה אזיל. ושמא הוא הוא, אותו היר' שמביא בא"ח, היינו ירו' דה"ר מנחם, אע"ג דקצת לא משמע הכי, מדמפליג ההר"מ בין

שט

מצות תלמוד תורה לבנים ולימוד לשון הקודש (המשך למאמר הקודם)

איתא בספרי פרשת עקב: ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם וכו' מכאן אמרו כשתינוק מתחיל לדבר אביו מדבר עמו לשון הקודש ומלמדו תורה, ואם אינו מדבר עמו לשון הקודש ואינו מלמדו תורה ראוי לו כאילו קוּבְרוּ וכו' ע"כ. והנה הרמב"ם והטור הסמ"ג והשו"ע השמיטו שיש חיוב על האב לדבר עמו בלשון הקודש, רק הביאו החיוב ללמדו תורה, וז"ל הרמב"ם פרק א' מהל' תלמוד תורה: מאימתי אביו מלמדו תורה משיתחיל לדבר מלמדו תורה צוה לנו משה השמע ישראל, ואח"כ מלמדו מעט מעט פסוקים עד שיהיה בן שש או בן שבע הכל לפי בוריו, ואח"כ מוליכו אצל מלמד תינוקות, וכן מבואר בטור שו"ע וסמ"ג, והמקור שלהם הוא מברייטא סוכה מ"ב: ת"ר יודע לדבר אביו מלמדו תורה וק"ש, תורה מאי היא, אמר רב המגנא תורה צוה לנו משה, וק"ש, פסוק ראשון שבק"ש, והברייטא הזו היא תוספתא חגיגה פרק א', דאיתא בתוספתא וז"ל: היודע לנענע חייב כלולב, יודע להתעטף חייב בציצית, יודע לדבר אביו מלמדו שמע, תורה, ולשון הקודש, ואם לאו ראוי לו שלא בא לעולם, יודע לשמור תפילין אביו לוקח לו תפילין וכו', והברייטא בסוכה היא ממש דברי התוספתא בחגיגה, ולמה דילגה הגמ' בסוכה את החלק הזה שיש חיוב על האב ללמדו לשון הקודש, וצ"ע בזה.

והנה הרמב"ם בפירוש המשניות על אבות פרק ב' כתב: והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה, שצריך להזהר במצוה שחשב קלה כשמחת רגל ולמידת לשון הקודש כמצוה שהתבאר חומרתה שהיא גדולה כמילה ושחיטת הפסח וכו' עיי"ש. מדברי הרמב"ם נראה מה שמצוה ללמוד לשון הקודש ומונה את זו למצוה קלה, אין זה נכלל בכלל מצות תלמוד תורה שהיא כנגד כולם, אלא שזה רק הכשר מצוה למצות לימוד תורה, שהיא מהגדולות והחמורות כמו שנאמר במשנה בריש פאה ותלמוד תורה כנגד כולם, וההכשר מצוה ללימוד התורה היא בזה, כיון שהתורה נכתבה בלשון הקודש, כמו שכתב ר' יהודה הלוי בספר הכוזרי מאמר ב' פרק ס"ח: זאת היא הלשון אשר בה נגלה אלקים אל אדם ואל חיה ובה דברו השנים ביניהם, ראיה לדבר, השם אדם נגזר מן השם "אדמה" והשם אשה נגזר מן "איש" וחיה מן "חי" וקין "מקניתי" ושם מן "שת" וכו' אולם העברית היתה לשון מיוחדת במעלה "לשון הקודש" והארמית לשון חול וכו' היתרון הלשון העברית מצד ההגיון, הלא הוא מבחינת העם אשר מצאה נדרשת לו בדבור הנשגב — ביחוד בהיות הנבואה נפוצה בקרב העם הזה, עם זה אהב את נאומי התוכחות ואת השירות והתהילות וכו' ע"כ.

גופיה בפסחים, ושמחת בחגך אנשים בראוי להם
 ציין, י"ל דלפסח אנשים קאמר דראוי להם יין
 ואין שמחה להם אלא ציין, אבל ר' יהודה ילא
 מקטם אנשים שהרי לא היה ראוי לו ע"ש. ולפי
 מה שביארנו, מ"ש בפסחים שם אנשים ציין, אינו
 מדברי ר' יהודה אלא גמרא קאמר לה.
 והמהרש"א ז"ל לא הרגיש בזה.

ואגב מ"ש ר' יהודה בנדירים שם, שהיה חס
 בראשו משחיית הד' כוסות בפסח. יובן
 ר' יהודה לשיטתו, דכ"ל לר' יהודה בפסחים
 (קח צ) דד' כוסות צריך שיהא צו טעם ומראה
 יין, והיינו שיהיה יין חזק כמו שפירש הרשב"ס
 שם.

ושמחת בחגך וגו', והיית אך שמח (טו, יד-טו).

כל ימי החג צלי הפסק. והגאון מהר"ם מוולאזין
 ז"ל בהקדמה לספר ספרא דלניעותא (בד"ה
 והחבונן), כותב על הגר"א ז"ל מגדול שמחתו
 ביו"ט, וז"ל מאשר היו יודעים זה דרכו בקודש
 מעולם, הפלגת שמחתו וחדות ה' מעוזו אשר
 היה שם ושמת ביו"ט כמאזה עלינו בחורו ית"ש,
 אשר היה להפליא ע"ש.

ושבעתי להעיר ממש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש
 לאבות (פ"צ מ"א) במשנה והיו זהיר
 במאזה קלה בנחמורה, שכתב, אמר שצריך לזיכור
 במאזה שיחשב בזה שהיא קלה כשמחת הרגל
 ולמידת לשון הקודש, כמאזה שהחבאר לך
 חומרתה שהיא גדולה כמילה וצינית ושחיטת
 הפסח כו' ע"ש. אמנם לק"מ, דכוונת הרמב"ם
 היא לענין חומרת העונש בביטול מאזה עשה,
 שמילה וצינית ושחיטת פסח חמור, לעומת מאזה
 שמחת הרגל. אבל לא מירי שם בענין מאזה
 שקשה לקיים למעשה, ומאזה שקל לקיימה, וזה
 פשוט.

מהו הראוי להן. אלא ר' יהודה עצמו לא נתכוון
 לומר דוקא ציין אלא בכל דבר המשמחו. ועיין
 לשון הרמב"ם בפיהמ"ש (מ"ע נד), כל אדם מאזה
 שמחה מוטלת עליו בראוי לו ובמה שנהנה ממנו
 ע"ש.

והנה בנדירים (מט צ) איתא, שאמר ר' יהודה
 להיחא מטרוניתא, אי טעימנא אלא
 קידושא ואבדלתא וארבעה כסי דפסחא, וחוגרי
 צדעי מן הפסח ועד העצרת. פירש"י קושר אני
 צדעי פדחתי משום ימיוש ראשי מפני ד' כוסות
 ששתינו כו'. ובמהרש"א שם כתב, דרך קידוש
 והבדלה וד' כוסות בפסח היה שותה, משום שאלו
 הן כוסות של ברכת המאזה. והא דאמר ר' יהודה

בספר דברי שלום [להרה"ק מסטראפקוב ז"ל]
 (ע' לו) כתב, שאלו להגאון החסיד
 מוילנא הגר"א ז"ל, אחיה מאזה שקשה לקיימה
 יותר מכל מאזות שבתורה. והשיב שחקר ודרש
 היטב עד שזיכר שמאזה שמחת הרגל הוא
 המאזה היותר קשה לקיימה מכל מאזות
 הפסח"ק, בזהות שהחיוב הוא להיות שמח וטוב
 לך בכל ימי ולילי החג צלי שום הפסק רגע, ובכל
 אותו הזמן לא יעלה בלבו שום מחשבה והרהור
 של דאגה וצער, וזה הוא דבר המסור ללב והוא
 עבודה גדולה, ולכן הוא קשה לקיימו מכל מאזות
 הפסח"ק ע"ש.

ובמדובר שעיין זה אינו מובא בשם הגר"א
 בפרי ליקוטי תורת הגר"א,
 ומקורו רק בספר דברי שלום שם. ולכאורה מאזה
 שמחת החג אינו דוקא שיהיה שמח בכל החג צלי
 הפסק, אלא נראה דבכל רגע ורגע שהוא שמח
 מקיים בזה מאזה. ונראה כוונתו שהמאזה
 בשלימות קשה לקיימה, היינו שיהיה שמח במשך